

Kaj S. Jacobsen

Fyrpasseren på Fænø 1900 – 1930

2017 © Curt Jacobsen

Indholdsfortegnelse:

Forord	Side	3
--------------	------	---

I

Fænø Fyr. Fyrpasseren, hans hustru og familie	"	4
Drengenes barndom	"	9
Hverdagen på Fænø.....	"	14

II

Drengenes ungdom og manddom	"	20
Sommergæster ved fyret.....	"	24
Tolderhuset.....	"	25

III

Mine ferier på Fænø.....	"	28
Husene på Fænø og deres beboere	"	32

Forord.

Stoffet til denne beretning stammer for størsteparten fra min fader (Karl Jacobsen født 6. november 1897.) . I Faders sidste år kunne han ikke selv sejle til Fænø. Da jeg vidste, at hans største ønske var at gå en tur ovre på øen, sejlede jeg Fader derover, så tit jeg havde lejlighed til det.

På disse ture, når vi gik derovre på øen, fortalte Fader om sin barndom og ungdom, samt om de folk der havde boet på øen. Det var til mindste detalje, jeg fik det fortalt, og jeg følte, at Fader derved oplevede hele sin tilværelse på øen en gang til. For Fader var det en stor glæde at fortælle mig om Fænø og dens beboere. Jeg har også forsøgt at få mine egne oplevelser fra Fænø med i denne beretning.

Beretningen må ikke betragtes som en udførlig historisk afhandling. Den skal ses, som den jævne mands oplevelse af, hvordan livet formede sig på fyret og i Tolderhuset fra århundredskiftet og frem til 1936.

Middelfart, den 9. marts 1987.

K. S. Jacobsen

I

Fænø Fyr Fyrpasseren, hans hustru og familie.

I året 1900 blev Lillebælt fyroplyst, og der byggedes blandt andet fyrene: Damgård, Fænø og Tvinsbjerg. Til at passe disse fyr udvalgte Fyr- og Vagervæsenet nogle af matroserne på deres inspektionsskibe.

Til fyrpasser på Fænø valgtes min bedstefader Simon Peter Jacobsen, som på det tidspunkt gjorde tjeneste på inspektionsskibet "Grove". Til fyrpasser på Damgård valgtes ligeledes en matros fra "Grove" ved navn Jochumsen, der var en god ven af Bedstefader.

Fyrpasseren på Tvinsbjerg var også en af Bedstefaders bekendte. De tre fyrpassere mødtes jævnligt på skift ved deres fyr. Disse møder tog for det meste en hel dag, idet transporten foregik med deres smakkejoller.

Møderne blev altid aftalt, når vejret var gunstigt, men somme tider holdt deres forudsigelser af vejret ikke stik. Hvis det så blev vindstille, og strømmen var imod, var der langt at ro jollen hjem til Fænø nede fra Tvinsbjerg.

Min bedstefader var født den 28. april 1860 i Karrebæksminde og opvokset i det lille fiskerleje. Han døde den 30. april 1940. Som ung tog han ud at sejle først med småskibe i indenrigsfart. Disse småskibe var oplagt om vinteren, så vinteren gik for det meste med at fiske og stange ål i blandt andet Dybsø Fjord.

Senere tog Bedstefader på langfart med de store sejlskibe. Under en af disse ture lavede han en halvmodel af det skib, han sejlede med. Det var en af de gamle theclippere, der sejlede på østen. Modellen hænger i dag i min stue sammen med hans gamle klækølle og mergelspir som et kært minde.

Bedstefader nåede også at sejle med de gamle dampskibe, inden han blev fast matros på fyrvæsenets skibe. I de sidste år af hans sejltilid, så han flere af de gamle, stolte sejlskibe oplagt som "Kulhulke" for dampskibene.

Endnu et minde fra Bedstefaders tid som matros er to afstøbninger af Thorvaldsens platter, som han fik foræret. Omkring 1890 var der en udstilling i Stockholm af Thorvaldsens kunstværker. For at disse ikke skulle lide overlast under transporten til Stockholm, blev de sejlet derop på et af fyrvæsenets inspektionsskibe. Ved denne lejlighed fik mandskaber foræret hver en afstøbning af "Natten" og "Dagen".

Min bedstemoder Trine Marie Jacobsen var født Rasmussen i Tingsted sogn på Falster den 8. januar 1869. Hun døde 29. januar 1945. I sin barndom og ungdom arbejdede hun på landet. Arbejdet bestod for det meste i at vogte køer i skovene, hvor der var lysninger med græs. Bedstemoder var opvokset sammen med en halvbroder Valdemar Hansen, og disse to holdt kontakt med hinanden resten af livet. Valdemar Hansen blev landmand og havde en mindre gård i Systofte på Falster. Selv om der efter den tids målestok var stor afstand mellem dem, besøgte Valdemar Hansen adskillige gange Fænø. Under disse besøg havde jeg det største besvær med at holde styr på de to onkler Valdemar, idet Valdemar Hansen også blev kaldt onkel. Resultatet

blev, at Faders broder blev til onkel Valdemar og Valdemar Hansen blev til "den fremmede onkel Valdemar".

I 1892 blev Bedstemoder og Bedstefader gift og bosatte sig i København. Her boede de først i Stengade og senere i Tjørnegade. I de år de boede i København fødtes de tre sønner: Hans Laurits Jacobsen den 6. januar 1892 (Død 6. juni 1972), Valdemar Rikard Jacobsen den 20. november 1894 (Død 29. juni 1976) og min fader Karl Erhard Jacobsen den 6. november 1897 (Død 12. maj 1981).

I de år de boede i København, var Bedstemoder for det meste alene med drengene, idet det var sjældent, at Bedstefader var i havn ret længe af gangen. Men så i 1900 fik Bedstefader pladsen som fyrpasser på Fænø, og der åbnede sig nu helt nye muligheder for den lille familie.

Fra nu af kunne de være samlet hver dag, og hvad det har betydet for familien og ikke mindst børnenes opvækst er uvurderligt. Brødrene mindedes tit som ældre disse barne- og ungdomsår på Fænø. Ja, de udtalte tit: "Ingen har haft en barndom og ungdom så god som os brødre .

Da familien havde overstået flytningen til fyret og fået sig installeret, følte dig sig, som de var kommet til Paradis. Der var jo slet ingen sammenligning mellem en baggård i det indre København og så det frie liv ved skov og strand på Fænø. Samtidig var den nye fyrpasserbolig efter datidens forhold den rene luksus.

Da Bedstefader havde boet en kort tid på fyret, fik han leveret en 18 fods damjolle af fyrvæsenet. Nu kunne han selv sejle til fastlandet, og hvad endnu bedre var, han kunne tage ud og fiske.

Han søgte gentagne gange fyrvæsenet om at få leveret en 12 fods pram, så han kunne have jollen liggende ude ved en pæl fri fra broen under stormvejr. Det blev til adskillige afslag, og han gik så selv i gang med at bygge en pram med det værktøj, han havde til rådighed. Ufaglært, som han jo var, må man sige, at det blev et ualmindeligt smukt resultat. Jeg havde selv megen glæde af prammen, efter at Bedstefader flyttede til byen, idet den først blev kasseret i 40'erne.

I starten var Fænø fyr et petroleumsfyr, og dette krævede tilsyn adskillige gange i løbet af natten. I selve fyrrummet i gavlen af huset var foruden fyret opsat skabe til reservedele, journaler og blanketter. Desuden fandtes der skrivebord med de fornødne rekvisitter og en petroleumslampe.

Fyrvæsenet forlangte, at der førtes en daglig journal over fyret. Heri skulle noteres, hvornår fyret blev tændt og slukket, samt hvornår der var ført tilsyn om natten og eventuelle bemærkninger. Endvidere skulle man ud for hver notering angive vejret (Vindretning, styrke og sigtbarhed). En gang om året blev disse journaler indkaldt.

I fyrdirektoratet gik man så i gang med at sammenligne vejret ved de forskellige fyr, og så var det ikke så godt, hvis vejret ved Fænø og Damgård fyr var meget forskelligt fra hinanden den samme nat.

To gange om året skulle der indsendes en rekvisition til fyrmagasinet over de ting, han ville komme til at mangle til fyrets drift. Bedstefader var meget nøjeregnende med disse rekvisitioner og sparede efter bedste evne på driftsmidlerne. For, som han sagde: "Det er jo staten, som skal betale for det".

1 - 2 måneder herefter kom et af fyrvæsenets skibe og ankrede op ud for fyret, og matroserne satte en jolle i vandet og roede petroleumstønder og gods ind til fyret. Foruden petroleum drejede det sig om blandt andet, maling, tjære, tovværk, lampeglas, væger, karklude, gulvklude, koste, børster, kalk, stålpenne, blæk, sæbe og mange andre ting, som var nødvendige for fyrets drift.

Alt efter på hvilket tidspunkt på dagen spiste han et måltid mad eller fik kaffe og en lang samtale med Bedstefader, så det tog sin tid, inden skibet kunne lette anker og sejle til det næste fyr. Dengang havde man ikke så travlt, man gav sig god tid.

Senere blev fyret ændret til blaugas, dette gav betydeligt mindre arbejde, og tilsynet om natten faldt bort. Gassen blev nu sendt i stålflasker med jernbanen til nærmeste station, i dette tilfælde var det Middelfart. Herfra blev de med vogn kørt til Teglgård, hvor Bedste-fader så selv hentede dem i fyrvæsenets damjolle.

I gasflaskerne var trykket meget højt, så inden gassen kunne bruges til fyret, skulle trykket reduceres betydeligt. Dette foregik ved at tappe en del af flaskens indhold over på en stor beholder, der derved fik et lavere driftstryk.

Eftersom godstransporten med jernbanen greb mere og mere om sig, gik fyrvæsenet også over til at benytte jernbanen til forsendelse af gods til fyrene. De tre drenge var nu ikke så glade for omlægningen af transporterne til fyret, for det havde altid været en stor dag for dem, når fyrvæsenets skib ankom. De var nemlig altid med matroserne ude ombord på skibet.

På førstesalen i huset var foruden selve fyrrummet et mindre værelse med et vindue ud til vandet. Dette var drengenes værelse. Dagen startede altid med at se ud af vinduet for at vurdere vejret. Der var også et noget større værelse med vindue ud til gården, men det blev kun brugt, når der var badegæster på fyret.

I stueplanet var der ud mod vandet en stue (den fine stue) og et soveværelse. Der var også et stort spisekøkken med vindue ud til gården samt et spisekammer. Derforuden var der en mindre stue med vindue mod skoven. Denne stue blev brugt til daglig og kaldtes "den lille stue". Huset var også forsynet med en mindre kælder, og der var hovedindgang med stor entre, og så var der en bagindgang til køkkenet.

Baghuset, der rummede vaskehus og brændehus, var bygget sammen med hovedhuset. I et hjørne af den med plankeværk indhegnede gårdsplads fandtes oliehuset. Navnet stammer fra dengang det blev brugt til opbevaring af petroleumstønder. Senere blev det brugt til gastanken og andre af fyrets rekvisitter. Jeg husker også, at der blandt andet fandtes en meget fin messingvægt med kvintlodder, som Bedstemoder brugte til at veje ting af til husholdningen.

I selve gården fandtes to støbte overdækkede gruber, som anvendtes til opbevaring af koks. Fyrvæsenet leverede nemlig brændsel til kakkelovnen i fyrrummet, så fyrruden kunne holdes isfri om vinteren.

En af de tømrersvende, der var med til at bygge fyret, var Thorvald Andreas Thornberg. Han var en meget fin frihåndstegner. På det tidspunkt fyret blev bygget, var der en livlig trafik af alle typer sejlskibe gennem bæltet, og der var rig lejlighed til at betragte dem fra arbejdspladsen. I pauserne tegnede han dem på de utapetserede vægge i stuerne, og det blev til mange forskellige typer, inden maleren kom og dækkede dem med tapet.

Jeg husker endnu fra min barndom, når Bedstefader tapetserede, hvor nænsomt han tog det gamle tapet af for ikke at beskadige tegningerne, og skete det alligevel, så blev de repareret. Men ak, det var kun en stakket stund, man kunne betragte dem, for det nye tapet skulle jo sættes op.

Jeg ved, at Thornberg var med til at bygge Tvinsbjerg Fyr, så mon ikke der også der findes tilsvarende tegninger. Thornberg var også en meget dygtig billedskærer, og i mange middelfarthjem hænger hans billedskærerarbejder. Jeg kan selv glæde mig over to af dem, som kalder minderne frem om den gamle dygtige tømrersvend.

Desuden fik jeg foræret en del af hans værktøj, blandt andet nogle høvle forsynet med fine billedskærerarbejder og navnetræk. De sidste aktive år arbejdede Thornberg som tømrersvend ved brdr. Jacobsen i Elmegade, samtidig med at han var pedel på Teknisk Skole.

Da min bedstefader og hans familie havde boet nogle år på fyret, havde de startet en del aktiviteter og påtænkt endnu flere. Derfor var det ved at knibe med udenomspladsen til disse. Bedstefader sendte så en ansøgning til fyrdirektoratet med anmodning om at få bygget et udhus. Dette udhus skulle i grundplanen indeholde stald til to geder, grisesti og hønsehus. Huset tænkte bedstefader sig udført med trempel og høj rejsning, så der blev et stort loft til hø og halm samt plads til fiskeredskaber og tovværk.

Der havde de foregående år været nogle strenge isvintre, hvor øen i længere tid havde været totalt afskåret fra omverdenen. Hvis tilbygningen blev etableret, kunne de delvis være selvforsynende. Dette brugte Bedstefader som argument for sin ansøgning. Tilbygningen blev ret hurtigt godkendt, og man gik i gang med byggeriet. Så snart byggeriet var færdigt, blev det taget i brug.

Der blev købt to geder, der kunne forsyne dem med deres forbrug af mælk. Senere blev der også indsat to smågrise i stien, disse blev købt ved en husmand på Fønsskov. Hønsehuset blev også hurtigt fyldt op med høns og ænder.

Til fyret hørte også en stor have. Haven ud mod vandet var anlagt som prydhave med græsplæne og blomsterbede. Hele baghaven blev flittigt udnyttet til urtehave.

Da fyret blev projekteret, var der ingen vejforbindelse til de eksisterende veje på øen. Fyrvæsenet lejede derfor samtidig med grunden en strimmel jord fra fyret og op langs skovbrynet til skovleddet, hvor der så blev anlagt en vej. Fra skovleddet førte veje til henholdsvis Hjulmandshuset og Smedehuset, og dermed var der etableret vej til fyret. Da Ib Junggård havde købt Fænø, fjernede han vejen mellem skovleddet og Smedehuset.

Lønningen som statstjenestemand var ikke den helt store i starten, så Bedstefader så sig om efter lidt ekstraportjeneste. På det tidspunkt var Carl August Kiørboe forpagter på Fænøgård. Bedstefader fik en aftale om at hjælpe til i høsten og ved andre lejligheder, hvor der var behov for det.

Min bedstefader havde ikke glemt sin ungdom som fisker ved Karrebæksminde. Blot havde han ingen fiskeredskaber, og de var dyre, hvis de skulle købes. Det første redskab blev et gammelt ålejern. Så gik det løs, og det blev til adskillige gange middagsmad, foruden at der blev solgt en del. Bedstefader var god til at stange ål, og i fiskerkredse blev han kaldt "ålehøgen".

For de penge, der kom ind ved ålestangningen, blev der købt tvist til at binde torskeruser af. I de lange vinteraftener sad Bedstefader troligt ved petroleumlampen og bandt ruser. Bødenålene snittede han også selv, idet der på klinten ved fyret voksede adskillige benvedstræer, hvis ved var fortrinligt til dette formål.

Rusebøjlerne blev lavet af hasselkæppe fra skoven. Synk på radgarnet bestod af flade sten, der blev samlet i strandkanten. For at disse kunne sys på undertællen, måtte der med en spids stenhammer laves en rille i dem. Denne rille svarede til tykkelsen af sygarnet, hvorved man hindrede syningen i at smøge sig af stenen. Torskeruser er af ret vidbundet net, så det blev til adskillige ruser på en vinter. Næste år kunne fiskeriet så udvides yderligere, og sådan steg det jævnt hele tiden.

Bedstefader syslede også med tanken om at få nogle faststående bundgarn til fangst af sild og torsk. Disse garn kunne han imidlertid ikke magte ene mand. I det hus, der senere blev kaldt "Tolderhuset", boede der en husmand og fisker ved navn Hans Henrik Madsen og hans hustru Inger.

Bedstefader og Hans Henrik indgik et kompagniskab med hensyn til bundgarnsfiskeriet. De havde blandt andet bundgarn i Gamborgfjorden ved Torbenhoved. Det var slæb dengang at være bundgarnsfisker, hvor alt foregik med håndkraft og vindkraft. Der skulle om vinteren hentes graner i skoven, og de skulle afbarkes og spidses til pæle. Pælene blev om sommeren slået i havbunden med trækøller. Dengang gav man sig tid til at lave et pænt stykke arbejde, og det var en fornøjelse at se disse snorlige pælerækker stå ud fra kysten. Noget man blandt fiskerne værdsatte meget.

Når efteråret nærmede sig, blev der sat garn ved pælene. Turen op i fjorden for at røgte garnene vinteren igennem foregik i smakkejollen. Når der var luft, brugte man sejlene, og mange gange i efterårsstormene var det nok med et rebet forsejl på jollen. Der var en kold tur, når man hele tiden blev oversprøjtet med vand fra søerne, der slog ind over jollen. Til andre tider kunne det være vindstille, og så måtte man ro jollen hele vejen derop og hjem.

Hans Henrik havde også en 18 fods smakkejolle ved navn "Margrethe". Til tider havde de begge joller med i fjorden, og det udviklede sig gerne til en kapsejlad, når de skulle hjem. Med stormvejr kom Hans Henrik altid sidst. Når bedstefader satte et reb i smakkeme, sagde Hans Henrik altid; "Jeg skal den lille bunkeme ikke have rebet Peter". Det resulterede i at jollen ikke kunne bære sejlene, og at han hele tiden måtte fire af.

Da Hans Henrik rejste fra Fænø, købte fader og Valdemar hans jolle. "Margrethe" blev min lykke, for i den jolle lærte jeg at håndtere en sejlbåd i både let luft og storm. Når jeg sejlede i jollen, fulgte jeg altid Bedstefaders råd: "En hånd på rorpinden, skødet i den anden hånd og en fornuftig sejlføring i forhold til vindstyrken".

Når man kom hen i vinterens hjerte, og der var fare for is, blev garnene taget op, tørret og lagt på loftet til næste sæson. Pælene blev taget op med håndspil, rensset og lagt til tørre på pælestillaadset inde i land. Bundgarnene var bundet af bomuldsgarn, hvilket krævede megen vedligeholdelse med tjære og jævnlig tørring, især når vandet var varmt, for at hindre at de rådne.

Senere, da ålegårdsretten blev fri, bandt Bedstefader adskillige åleruser og havde et ret indbringende ålefiskeri. Om sommeren blev der også fisket med rødspættegarn, dette foregik for det meste ved Gl. Ålebo på det dybe vand.

Damjollen blev brugt flittigt til fiskeriet, og det satte sine spor på sejlene. I sejlskibenes tid lærte matroserne at skære og sy sejl, så da Bedstefader skulle have nye sejl til jollen, gik han selv i gang. Syningen foregik i fyrrummet, hvor gulvet var et fortrinligt sejlløft. Alt blev lavet som håndarbejde. Selv sammensyningen af banerne foregik i hånden.

Bedstefader havde et særligt øje for at skære og sy sejlene, så de kunne stå godt. Da de andre fiskere i området så sejlene, bestilte de ham straks til at sy sejl til deres joller. Aktiviteterne var dermed udvidet med sejlmagervirksomhed, og det blev til adskillige sejl i de år han var på fyret. Syning af sejl blev for det meste udført i vinterens hjerte, når der ikke var andet arbejde, der kunne laves udenfor.

Efter at Bedstefader havde været ansat på fyret et stykke tid, blev han ansat som toldopsynsmand. Fra da af hang der to kasketter i baggangen (fyrvæsenets og toldvæsenets). De blev så brugt, alt efter hvilken mission Bedstefader skulle ud i. Arbejdet som toldembedsmand gav også ekstra lønindtægt og dermed øget levestandard, men der var også knyttet noget arbejde til stillingen.

På det tidspunkt blev der smuglet en hel del i området, og det skete tit, at Bedstefader tog prammen om natten og roede ud på kysten for at se, om der foregik noget mistænkeligt. I disse år fangede toldvæsenet i Kolding nogle spritsmuglere ved Gl. Ålebo og en gårdmand på egnen, som også var involveret i smugleriet.

Som toldopsynsmand skulle der også holdes opsyn med stenfiskere og sandgravere. Dette arbejde kunne godt koordineres med de daglige ture rundt til fiskeredskaberne. Når Bedstefader kom ombord i stenfiskernes og grusgravernes skibe for at notere i deres logbøger, hvor de havde taget last, hændte det ofte om vinteren, at der blev budt på varm kaffe, hvilket ikke var at foragte.

Mange gange med let nordlig vind og hård strøm sydpå kunne de gamle sejlskibe ikke krydse gennem storsundet, og de ankrede så gerne op inde på Tiver ud for fyret. Til tider kunne der ligge 10 - 15 skibe ankret op lige fra store fuldskibe til jagter og vente på, at strømmen skulle vende. Bedstefader tog gerne en inspektionsrunde ud på disse skibe, inden han gik i seng om aftenen. Til tider fik drengene lov til at komme med, hvilket var en stor oplevelse for dem i den almindelige hverdag på fyret.

Drengenes barndom.

Drengene befandt sig godt på Fænø. Det var alle tiders legeplads for dem. Deres leg formede sig som en tro kopi af deres faders arbejde. Det vil sige, at de blandt andet sejlede med deres legetøjsskibe i dammen inde i skoven. Når der var udsigt til storm fra syd, flyttede Bedstefader gerne damjollen om i Lænkevig, hvor der var smult vande. Det samme foretog drengene sig med deres legetøjsskibe, de blev flyttet hen i den ende af dammen, hvor der var læland.

Efter nogle år var alle tre drenge i skole, og fritiden blev noget begrænset. På det tidspunkt var det lærer Thomsen, som var enelærer på Fænø, og efter hvad jeg har

fået fortalt, var han en god skolelærer, som krævede noget af eleverne. Dette satte Bedstefader meget pris på, og han hjalp drengene meget med deres lektier, så han var sikker på, at de kunne stoffet, når de kom i skole næste dag. Skolestuen var om vinteren opvarmet af en stor kakkelovn, og det var elevernes arbejde at bære træ ind i dagens løb, Desuden skulle de, inden de gik hjem, bære så meget træ ind, at der var nok til næste morgen, så skolelæreren kunne have varme på, når de kom i skole.

Drengene var heldige. De fik lov at gå i skole hver dag. Mange af de andre børn blev holdt fra skole, når der var opgaver, de skulle hjælpe med derhjemme, som f.eks. roehakning.

Drengenes skolevej fulgte næsten aldrig vejene, for de havde altid sejlbådene i tankerne. De knappede jakken op og holdt den ud som et råsejl, og så legede de, at de krydsede ind over markerne. De mange markhegn kunne godt ændre vindens retning lidt, så det var afgørende, hvor de vendte for at få gavn af den rumme vind.

Dette lærte drengene meget af, som senere kom dem tilgode, når de sejlede i jollerne. Især når de krydsede op langs land med udspringende punkter, var det altafgørende, hvor de gik til land for at få rum vind.

I de lange vinteraftener, når lektierne var læst, beskæftigede drengene sig med at binde garn. De startede med at fylde nåle, derefter fik de lov til at binde radgarn. Når de magtede det, gik de i gang med at binde ruser og kalvene hertil, hvilket var en ret svær opgave.

Bindingen af ruserne foregik ved, at man tog masker ind undervejs, så de fik den rigtige facon. Kalvene blev bundet samtidig med rusen, idet der blev lavet dobbeltmasker, hvor kalvene skulle placeres, så man ud fra dobbeltmasken kunne binde videre på kalven. Man tog hele tiden masker ind, så den blev tragtformet.

Det var en fornøjelse at se disse ruser. Det var håndværksarbejde af høj karat fremfor de ruser, der bruges i dag, og som er skåret ud af et stykke lige garn og syet sammen. Den samme pertentlighed gjorde sig gældende, når garnene skulle bødes. Det blev altid udført maskeret.

Garnbindingen foregik i den lille stue, Bedstefader og de tre drenge sad ved spisebordet med petroleumslampen placeret midt på bordet. Medens bødenålene flittigt blev brugt, fortalte Bedstefader om sin tid i sejlskibene for drengene. Når de andre bandt garn, sad Bestemoder henne ved kakkelovnen og strikkede. Der var altid brug for strømper, undertøj og bluser.

Jeg er så heldig at have petroleumslampen fra den tid stående på mit skrivebord i dag. Jeg har mange gange betragtet min fader, når han kom om til os en vinteraften og satte sig ind til skrivebordet, tændte lampen og sad ganske stille. jeg undgik så vidt muligt at sige noget til ham, for jeg fornemmede, at han drømte sig tilbage til sin barndomstid på Fænø, når han sad der ved lampen. Når han havde siddet et stykke tid, rejste han sig og begyndte at fortælle om, hvor god en barndom han havde haft.

Julen var for drengene den store oplevelse. Længe før jul havde Bedstefader udset den gran, der skulle være deres juletræ det år. I den sidste uge før jul, var hele familien en tur i Middelfart før at se juleudstilling. Man tog først hjemmefra, når fyret var blevet tændt gm aftenen. Så sejlede man over til Teglgård og gik derfra ind til byen og så på juleudstilling i de handlendes vinduer. Når de så havde været rundt i

hele byen, tillod de sig den luksus at gå ind på Chr. Rasmussens restaurant på Torvet og købe aftenkaffen. Derefter gik turen hjem til Fænø igen en oplevelse rigere.

Dagen før juleaften skovede de selv deres juletræ og fik det sat på fod og pyntet. Juletræspynten havde de selv lavet op til jul under Bedstefaders kyndige vejledning. Juleaften fik de risengrød og andesteg. Når de havde spist julemaden, tændte Bedstefader juletræet, og hele familien tog hinanden i hånden, og man dansede omkring juletræet, idet Bedstefader sang for til de gamle julesalmer.

Efter at de havde danset om juletræet, fik de gaver og godter. Gaverne var for det meste brugsting i form af tøj og lignende. Godterne bestod af dadler, figner, appelsiner og sukkerfigurer. Godterne var for det meste indkøbt i brugsen i Gl. Ålebo nogle dage før jul, idet bedstefader roede over til Gl. Ålebo om aftenen for at handle ind til jul. Drengenes jul på fyret glemte de aldrig, det stod for dem som den skønneste måde at fejre julen på.

Når drengene var fyldt 12 år, fik de lov til at gå på strandjagt, og de fik ret hurtigt lært at håndtere en haglbøsse og skudt en del ænder. I starten var det forladegeværer, der var ret besværlige at lade ude på vandet. Senere fik de bagladegeværer, og så blev det genbrug med hensyn til patronerne. De afskudte patroner blev taget med hjem, forsynet med ny fænghætte, fyldt op med krudt, hagl og forladning, så de var klar til brug igen. Det var betydeligt billigere end nye patroner.

Drengene havde også en indtægtskilde ved at sælge fisk til øens beboere. Min fader har før fortalt mig, at når Bedstefader havde mindre partier fisk, som det ikke kunne betale sig at sejle til Teglgård med, fik drengene lov til at sælge dem. Det foregik på den måde, at drengene skar fiskene op og rensede dem, hvorefter de fyldte spånkurven og gik rundt og falbød fiskene til øens beboere. På det tidspunkt boede der ca. 200 på Fænø. Drengene fandt hurtigt ud af, hvem der var købere, og så gik turen først derhen. De sikre købere var Anna og Poul Jensen, Hejrebakken og Hans Peter Petersen, Store Skovlykke.

En anden indtægtskilde var at være færgemand til Gl. Ålebo. På det tidspunkt lavede man den jyske længdebanes dobbeltspor. Mange af jordbisserne kom gående fra Fyn, og det var betydeligt kortere at tage turen over Fænø frem for Strib - Fredericia. Udover jordbisserne var kunderne blandt andre uldkræmmere og rejsende svende. Det var en ret god indtægtskilde for drengene. Såfremt passagererne ikke kunne betale, havde de den aftale med Bedstefader, at de skulle sejles væk fra øen, så betalte Bedstefader drengene for det. Bedstefader så helst, at den slags folk kom væk fra øen så hurtigt som muligt.

På det tidspunkt var der mange rotter på Fænø og i det hele taget på landet i almindelighed. Det offentlige udsatte derfor en dusør for hver afleveret rottehale. Den aktivitet greb Fader straks, idet han for sine sparepenge købte en rottefælde. Fader mente nemlig, at han snart kunne tjene pengene til rottefælden ind og flere til.

Oppe ved møllen stod nogle store kornhæs, som var fyldt med rotter, så der var en god fangstplads. For at udnytte fælden maksimalt, skulle den helst tømmes ud på aftenen, så den også sidst på natten kunne fange rotter. På det tidspunkt var Fader ikke så gammel, at han selv turde gå derop, når det var mørkt, så han måtte have sin moder med. De to tog så turen i de mørke vinteraftener op til møllen midt på øen for

at tømme rottefælderne og tjene nogle få ører på halerne. De afklippede rottehaler blev næste dag afleveret til sognefogeden, og dusøren blev udbetalt.

Drengene tog ofte prammen og roede en tur rundt om øen. De skiftedes til at ro og gå inde i strandkanten. De der gik inde i land undersøgte strandkanten nøje for ilanddrevne ting, der kunne bruges. Det hændte jo ofte, at der med dårligt vejr faldt noget dækslast over bord fra skibene, der sejlede gennem bæltet.

Drengene lærte hurtigt at vurdere, hvor strømmen ville sætte det i land, og hvor de særligt skulle se efter. Når de kom tilbage til fyret, var prammen gerne lastet med pælestumper, mindre bræddeender, der kunne bruges til brænde, tomme flasker, korkstumper, der havde været brugt til flod på fiskeredskaber. Enkelte gange var der en planke, der kunne bruges til gavntræ og meget andet. Alt brugbart, der kunne findes på stranden, skulle jo ikke købes.

En morgen, de kom op, sad der en våd forpjuget hund uden for døren. De tog den ind og gav den noget at spise, og den faldt hurtigt til. Bedstefader, undersøgte om der var nogen på øen, der manglede hunden, men det var ikke tilfældet. Bedstefader havde så den forklaring, at det måtte være en skibshund, der var faldet overbord om natten og så svømmet ind til øen. Hunden fik navnet "Bob", og drengene havde megen glæde af den. Det kunne stranden altså også give dem.

Drengene blev lært op til at være sparsommelige og altid have en skilling i baghånden. Når de ved deres aktiviteter havde sparet et par kroner sammen, roede de til Teglgård og gik til byen for at sætte dem ind på bogen i Middelfart Sparekasse. Ja, den gang tænkte Fader ikke på, at han senere skulle komme til at sidde i tilsynsrådet for Middelfart Sparekasse i adskillige år.

Forpagteren på gården holdt hvert år juletræ og høstfest på badhotellet for de ansattes familier. Fyrpasserfamilien blev altid inviteret med, og det var en stor oplevelse for dem. Når de havde danset om juletræet og sunget julesalmerne, fik børnene udleveret en godtepose, og forældrene fik kaffe.

Til høstfesten blev der serveret varm mad, hvortil børnene fik en sodavand og de voksne en øl. Fader har fortalt mig, at det var svenske sodavand med korkpropper, der var sikret med ståltråd. I hele deres drengetid fik de kun sodavand, når der var høstfest.

En anden oplevelse for drengene var det årlige pølsegilde hos Hans Henrik Madsen. En af de jævnaldrende, som drengene her havde at lege med, var den senere fisker Peter Houstrup fra Fønsskov, der sammen med sine forældre altid var med til pølsegildet.

En ting, som Fader heller aldrig glemte, var sommeraftenerne ved fyret, hvor drivkvaserne lå og trak efter ål. Imens de tog trækket, sad de tit på forlugen og spillede på harmonika og sang til. Det lød for Fader helt vidunderligt i de stille sommeraftener.

Når karlene fra gården var på markarbejde i kæmpemarken, var drengene der også, og da især på de tidspunkter, hvor karlene havde pauser. Karlene fandt gerne en læside ved et hegn, hvor både de og hestene kunne få et hvil og lidt mad. Karlernes madpakker lå i hestenes muleposer pakket ind i avispapir. Når de havde læst nyhederne på deres eget indpakningspapir, så byttede de. Det var den eneste form for avis de læste.

Karlenes pauser blev gerne lidt længere end det lovbevalde, idet drengene tiggede dem om at måtte tage nogle omgange i marken med hestene, mens karlene blev siddende og snakkede lidt længere, og for drengene var dagen reddet.

En aften stod særlig prentet i Faders erindring for aldrig at blive slettet. Det var en oktober aften med hård sydlig vind. Hans og Valdemar var på det tidspunkt kommet i lære og var ikke hjemme. Bedstefader havde efter spisetid om aftenen taget prammen for at ro til Gl. Ålebo og hente varer i brugsen. Godt nok var det mørkt og megen luft, da han tog afsted, men han regnede med, at det ville flove hen på aftenen, når han skulle hjem. Det blæste imidlertid op og blev en forrygende storm fra syd.

Fiskerne ved Gl. Ålebo tilbød Bedstefader, at han kunne sove hos dem om natten. Han valgte dog at tage hjem med varerne. Han lød prammen falde af og drive med strømmen over i Græsgraver, hvor han trak den på land. Derfra gik han op til fisker Hans Knudsen og lånte en trillebør for at trille varerne hjem ad vejen over øen og ud til fyret. Det tog imidlertid sin tid, og Bedstemoder var begyndt at blive urolig, over at han ikke kom hjem.

Bedstemoder tændte flagermuslygten, tog Karl i hånden og gik om langs stranden for at se efter Bedstefader, men der var intet hverken at se eller høre uden stormen og søen. Det var med bange anelser, at de to sad og ventede til langt ud på aftenen. Endelig hørte de fodtrin udenfor, og ind i gården kom Bedstefader med trillebøren fyldt med varer, og gensynsglæden var stor. Næste dag var det flovet en del, og Bedstefader gik om i Græsgraver, fik sat prammen i vandet og roede den hjem til fyret.

De sorgløse barndomsdage svandt hurtigt og kommer aldrig tilbage igen, kun minderne havde drengene i behold. Drengene blev forberedt til konfirmationen i Middelfart, hvor de også blev konfirmeret. Fader har fortalt mig, at han startede ude fra fyret klokken 7 om morgenen, gik op over øen og ned til færgestedet, hvor han kom over med den båd, der havde mælken med fra øen. Fra Odden gik Fader gennem Teglgårdsskoven ind til præstegården i Hessgade og deltog i konfirmationsforberedelsen hos provst Knudsen.

Ved middagstid var de færdige ved provsten, og så begyndte hjemturen til Fænø. Det var langt fra hver gang, men en enkelt gang købte han en mazarinkage med chokoladeovertræk til 2 øre hos bageren i Hessgade. Den spiste han på turen gennem Teglgårdsskoven. Efter at være blevet sejlet over til øen gik turen til fods ud over øen til fyret, og så var den dag gået.

Bedstefader lagde megen vægt på en god konfirmationsforberedelse, og han hørte drengene i salmevers og skriftsteder, så han var sikker på, at de kunne dem, når de kom til provsten. Da Fader var død, og jeg skulle rydde op i hans efterladenskaber, lå hans gamle salmebog og katekismus fra præstegangen i en skuffe. Jeg tror, at han mange gange i sit lange liv har læst i disse bøger.

Fader har fortalt mig, at den dag han blev konfirmeret, var Hans Henrik Madsen og hans familie inviteret til at spise på fyret. Både Bedstemoder og Bedstefaders familie boede så langt væk, at de ikke havde mulighed for at komme, så det blev ikke det store gæstebud. Gaverne var også begrænset, men en gave glemte Fader aldrig. Da Hans Henrik kom, gav han Fader en fem krone seddel, idet han sagde: "Værsgo Karl, den skal du have". På det tidspunkt fik en daglejer på gården 1 kr. om dagen.

Det miljø Bedstefader og Bedstemoder skabte til drengenes opvækst, satte sit præg på dem resten af livet. Drengene forsøgte da også at efterleve det overfor deres børn. Julen var f. eks. en tro kopi af den på Fænø, som både Hans og Karl i forening forsøgte at etablere for os børn.

Imens jeg har været beskæftiget med at nedskrive de ting jeg selv kan huske og har fået fortalt om Fænø, er der dukket mange gode minder frem, som har været med til at skabe glæde og ro i mit sind. Jeg er glad for, at jeg har levet i en tid, hvor kernefamilien var en værdsat levemåde, og jeg har efter bedste evne forsøgt at praktisere det overfor mine børn. Mine forældre var altid hos os i julen, efter at jeg havde stiftet familie. Jeg forsøgte, så godt jeg kunne, at efterligne julen på Fænø, noget de satte megen pris på.

Hverdagen på Fænø.

Hver dag med undtagelse af søndag kom posten, og det var dagens højdepunkt, når de modtog den daglige avis, som godt nok var en dag gammel, og i ny og næ et brev. En gang om ugen var også det lille blad "Ugens Nyheder" med. Det var nærmest småhistorier og noveller. Men hver den første medbragte posten en stor gul konvolut med fyrvæsenets laksegl og indeholdende månedslønnen i kontanter. Den dag fik posten kaffe og cognac. Det skete nu også tit de andre dage, at posten fik kaffe, men uden cognac. Dengang blev posten også bragt ud juledag, og da var det en fast tradition, at landposten spiste julefrokost på fyret. Fyret var det sidste hus på hans rute rundt på øen.

Et par gange om året kom uldkræmmeren med sin bylt på nakken. Jeg kan endnu se det sceneri, der foregik, når han åbnede klædet inde på køkkenbordet og viste sine varer frem, og det blev jo gerne til en lille handel. Bedstemoder syede det meste af deres tøj selv. Skjorte- og buksestof blev købt hos manufakturhandler Høyer i Middelfart i hele ruller af gangen, så var det billigere.

Af alle de ænder de skød på stranden, og af de tamme ænder, der blev slagtet, blev de dun, de ikke selv brugte, solgt til Høyer. Intet fik lov til at gå til spilde. Der blev også indkøbt ret store partier uldgarn, da Bedstemoder strikkede alt deres undertøj, strømper, handsker, bluser og huer. Disse sysler foregik i de lange vinteraftener ved petroleumslampen.

Bedstefader havde for vane at gå ned til lågen og se ud over vandet om aftenen, inden han gik i seng. Da han en aften kom ned til havelågen, så han et mindre sejlskib, der var løbet på grund lidt østen for fyrets bro. Da vandet var faldende, havde det ingen mulighed for at komme fri før næste dag. Da bedstefader næste morgen gik ned til lågen for at se efter det grundstødte skib, var det væk.

Da vandet på det tidspunkt endnu ikke var steget, kunne det kun lade sig gøre ved, at man havde smidt noget af lasten overbord. Bedstefader roede ud til den position, hvor han havde set skibet. Der var sandbund, og nede på bunden så han en stor stak gule mursten. I en fart blev der smedet en tang, og den blev sat på en lang stage. Så gik han i gang med at prøve på at bjerge stenene, og det lykkedes over al forventning, og i løbet af kort tid var prammen lastet med mursten.

Så kom alle i sving, det var med at få dem bjerget, mens vejret var godt og vandet klart, og inden stenene tog skade af opholdet i vandet. Bedstefader fiskede sten, og drengene kørte dem op i haven på trillebøren. Det blev til en stor stak sten, da de alle var oppe. Stenene blev solgt til Fænø Nørregård (det er den lille gård på Fænø), hvor de blev anvendt til en tilbygning. For fyrpasseren og drengene blev det til en god ekstraskilling.

De forsøgte hele tiden at forbedre deres økonomi, når der bød sig en lejlighed. Bedstefader indprentede drengene, at det altid er godt at have en ekstra skilling, hvis man skulle komme ud for uforudsete ting, så man kan blive fri for at stå med hatten i hånden.

Til daglig passede Bedstemoder gederne. I sin tidlige ungdom havde hun vogtet køer i skovene på Falster, og den viden, hun der havde indhøstet, kom Bedstemoder til gode med hensyn til gederne. Bedstemoder kunne altid finde lysninger i skoven, hvor der var græs til de nøjsomme geder. Ligeledes var der langs stranden mindre områder med græs, hvor gederne kunne græsse.

Der var mange gange Bedstemoder gik med gederne om morgenen for at finde et sted, hvor de kunne tøjres og græsse dagen igennem. For så at hente dem hjem om aftenen og malke dem. Vinterforrådet til gederne bestod af grut, hø og roer. Roerne blev høstet i haven, og gruttet indkøbt i brugsen og sejlet hjem til fyret, når det var stille vejr, så det ikke blev vådt.

Høet var straks værre at få fat på. Da Bedstefader ikke selv havde marker til høhøst, holdt han nøje øje med, hvor der på øen var mulighed for høhøst, som ikke blev udnyttet af gården. Det var der blandt andet i Paradisengen og visse steder ved stranden samt i Skovengen. Høet fra Paradisengen og strandkanten blev sejlet hjem til fyret i prammen. Fra Skovengen, der var beliggende mellem fyret og Hjulmandshuset, blev det kørt hjem på trillebøren. Fyrets vej blev også udnyttet til græsning og høhøst.

De øvrige husdyr, som høns, ænder, gæs og grise, var det også Bedstemoders lod at passe, idet Bedstefader for det meste var på stranden om dagen. Halm til strøelse fik Bedstefader af forpagteren på gården, når de havde tærsket.

Haven blev også udnyttet intens for at skabe forråd. Dagligdagens aktiviteter på fyret var for det meste baseret på at være selvforsynende, så der ikke skulle bruges ret mange penge til de daglige fornødenheder. I haven blev der dyrket kartofler, grøntsager, kål, løg, krydderurter og meget andet.

Når efteråret nærmede sig, forberedte man vinteropbevaringen. Kartoffler, gulerødder og rødbeder, der først skulle bruges i foråret, blev kulet ned og dækket med et tykt lag tang, som der var nok af i strandkanten på den årstid. Gulerødder og rødbeder til brug i vinterens hjerte, hvor kulerne ikke kunne åbnes, blev lagt i strandsand. De kartofler, der skulle bruges i vinterens løb blev opbevaret i sække i udhuset, hvor der var frostfrit.

Rosenkål og grønkål kunne tåle frosten og brugtes frisk hele vinteren. Selleri, pastinak, rodpersille og porer blev sat ned i en gravet rende og dækket med tørre bøgeblade fra skoven, så de kunne klare vinterens kulde.

Bedstefader havde flere sorter æbler i haven, som gav et godt tilskud til vinterforrådet. Mange af træerne havde han selv fremelsket ved at tage vilde

æbletræer fra klinten på Tiver, plante dem hjem i haven og på dem pøde de sorter, han gerne ville have. Når de nåede hen på vinteren, og æblerne ikke mere kunne holde sig, blev de sidste skrælet og tørret i komfurovnen. Derefter kunne de holde sig ubegrænset. Den konserveringsmetode blev også brugt til blommer.

Når man hen på foråret skulle have æble- eller blommegrød, blev de tørrede frugter lagt i vand et par døgn, inden de blev kogt. Der blev også plukket hindbær og hyldebær til saft. Det var en stående ordre, når drengene færdedes ved stranden at se efter ilanddrevne flasker, som blev taget med hjem og rensat til saftflasker. Nye flasker kostede jo penge.

Brombær og vilde æbler blev også plukket til gele, som blev opbevaret på store stenkrukker. Det samme var tilfældet med stikkelsbærgeleen. I den var der nogle hele stænger vanilje, som gav en dejlig smag. ja, man kommer ligefrem til at længes efter en kop kaffe af hjemmebrændte og friskmalede kaffebønner og et stykke af Bedstemoders hjemmebagte franskbrød med stikkelsbærgele.

Når den første nattefrost havde været der om efteråret, blev der plukket slåen og lavet most. Denne most blev opbevaret på trætønder i kælderen, hvor også det hjemmebryggede øl opbevaredes. jeg husker endnu turen ned i kælderen med Bedstefader, når han tappede øl og most til den daglige husholdning.

Om foråret blev der også samlet forråd i form af mågeæg, og for at disse kunne holde sig, blev de lagt i krukker med vandglas. Mågeæggene blev hovedsagelig brugt til bagning og madlavning, hvorved man sparede på hønseæggene, så der kunne sælges flere til købmanden i Middelfart.

En eftermiddag stod Fader tilfældigt og så sydover. Der fik han øje på et skib, som var grundstødt ude ved Stenderup Hage. I fyrvæsenets kikkert kunne han se, at det havde en høj dækslast af koks. Senere, det var hen i mørkningen, kunne han se, at de var ved at smide dækslasten over bord.

Som vind og strøm var på det tidspunkt, regnede Fader med, at koksene ville drive i land på Tiver og i Græsgraver. Fader foreslog, at de næste morgen skulle stå op, så snart det var lyst for at samle koks. Fader var den første, der var oppe den morgen, og så langt han kunne se hen ad Tiver, lå der en hel bræmme af koks i strandkanten.

Snart var alle på benene. Nogen af dem gik i strandkanten med spande, som de samlede koks i, hvorefter de blev hældt i sække. Andre roede dem hjem til fyrets bro, hvorfra de så i trillebøren blev trillet op i gården. Sådan gik det til langt hen på eftermiddagen, inden andre fik fært af det, men på det tidspunkt lå der ca. 100 hektoliter koks oppe i fyrets gård. Selv lang tid efter kunne man nemt samle en sæk koks, når man gik en tur langs stranden.

En ting jeg tydeligt husker fra min barndom på fyret var om efteråret med dårligt vejr, når fisker Jørgen Guldbrandt efter at have røgtet det store bundgarn ud for fyret kom ind til broen og gik op i gården. Med sin madkasse i hånden sagde han gerne: "Det er vist bedst at være indendørs og spise frokost i dag". Så fik Bedstemoder sat vand på til kaffen, og Bedstefader fandt snapseflasken frem. Så gik snakken om fiskeriet livligt, imedens sad min fætter Tunney og jeg og så til, idet vi nøje betragtede Guldbrandts jernhånd.

Guldbrandt havde mistet sin højre hånd ved en vådeskudsulykke. Den mistede hånd havde han så fået erstattet af en jernkrog. Når frokosten var spist, og kaffen og snapsen drukket, sagde Guldbrandt altid til bedstefader: "Du kan gå med ned og få nogle blankfisk", dem fangede Bedstefader ikke på det tidspunkt. Bedstefader gav også Guldbrandt en hjælpende hånd, når de satte det store garn, en hjælp han senere fik mange gange tilbage.

I starten, de var på fyret, var det ret begrænset, hvad de havde af møbler. Bedstemoder ville gerne have en skænk og et ordentligt spisebord til den fine stue. Det var imidlertid for dyrt, hvis det skulle købes på almindelig vis. Men Bedstefader fandt også udvej for det.

Fra sin tid ved fyrvæsenet i København, kendte han mestrene inde på Holmen ret godt. Han skrev derind, og anmodede dem om at finde noget teaktræ i brokkassen med de angivne mål, der var nødvendige for at møblerne kunne fremstilles. Der gik heller ikke lang tid, før Bedstefader fik besked fra Middelfart station, at der var ankommet en forsendelse træ til ham. Prisen, der skulle betales, var nærmest et symbolsk beløb.

I mellemtiden havde Bedstefader aftalt med hjulmanden på Hindsgavl, at han skulle lave møblerne i sin fritid. Bedstefader tog så trillebøren i båden og sejlede til Teglgård for at gå ud til banegården og få læsset træet på trillebøren og køre det op til Hjulmandshuset på Hindsgavls mark. Da møblerne var færdige, kom trillebøren igen i båden, men blev denne gang sejlet til Grøndal for at blive kørt op igennem skoven til Hjulmandshuset. Her blev møblerne læsset på for at blive kørt til Grøndal og indladet på båden, for at de derefter kunne sejles til fyret.

Hvert år pinedag pakkede Bedstemoder madkurven, og de begav sig til fods til hotellet for at spise frokost i det grønne. Denne skik fortsatte også efter at drengene var blevet gift, familien var blot blevet større. Jeg husker tydeligt pinedag ved hotellet med de mange lystkuttere ved Espenhoved.

Mange gange var der andenpinedag en kradser af nordvest, når de skulle hjem. For Kolding lystkutternes vedkommende måtte manden mange gange sejle alene hjem, imedens kone og børn tog Koldingdamperen hjem. Den tids lystkuttere var meget lave på vandet, hvilket gav en del rygvand ind.

Det der vel nok gjorde størst indtryk på mig, var de mange kendte middelfartere, som havde startet tidligt pinsemorgen på hotellet og ved frokosttid lå dødrukne langs strandkanten i tangen. Pinedag om aftenen var der gerne bal på hotellet, hvilket var ulovligt. Politiet kom da også og stoppede ballet, men så snart politiet var blevet sejlet over til Odden, startede det igen.

Belysningen i salen på hotellet bestod af en stor petroleumslampe, der var hejst op under loftet, men et år i pinsen var der en af deltagerne, der løste den snor, der holdt lampen, op, og lampen faldt ned på dansegulvet og gik i tusinde stykker. Heldigvis var den ikke tændt, og ingen blev ramt, men salen var mørkelagt resten af pinsen.

Søndagen før pinse var der også tradition for, at vi skulle ud og plukke liljekonvaller og engblommer. Engblommerne plukkede vi i engen bag sognefogedens hus og liljekonvallerne bag Paradisengen.

Onsdagskoncerterne på Fænø Badehotel var også en stor oplevelse for mig. Jeg husker endnu tydeligt, jeg havde fået nyt tøj og skulle til onsdagskoncert. Jeg gik ned på Teglgårdsvej, da grosserer Hakon Schmidt kom gående, og jeg måtte straks fortælle ham, at jeg skulle til koncert. Han spurgte, om det var derfor, at jeg havde så fint tøj på, hvilket jeg bekræftede.

Onsdagskoncerterne på Fænø var meget populære. Der kom tilhørere helt fra Haderslev med udflugtsdamperen "Helene". Kolding- damperne "Dan", "Freja" og "Frigga" sørgede også for transport af tilhørere, idet de på vejen fra Kolding til Fænø anløb Elvighøj, Løverodde, Snoghøj og Kongebrogården. Bedstefader og Bestemoder gik også af og til til hotellet for at høre koncerten.

I højsommeren og eftersommeren var Bedstefader travlt optaget af at bøde og tjære åluserne, så de var klar til efterårsfiskeriet. Inde ved dammen bag fyret blev der slået nogle store spiger i træerne, og det blev en fortrinlig stejleplads, hvor der var skygge og læ. Bødegarnet var tvist, som blev købt i hele fed i forskellige tykkelser. Inden det blev brugt, blev det dyppet i tjære og derefter hængt til tørre på en gren.

Når vi nærmede os efteråret, blev der foretaget ret så anselige indkøb af kolonialvarer, man skulle jo være forberedt på at kunne blive afskåret fra omverdenen af isen. Jeg kan endnu se disse røde spande fra brugsen i Gl. Ålebo med 10 kg. ubrændte kaffebønner. Der blev også købt en sæk mel samt store partier gryn og sukker.

Bedstefader købte også gerne et får om efteråret. En del af fåret blev brugt til spegepølse og rullepølser, resten kom i saltbaljen for i vinterens løb at kunne anvendes i husholdningen. Det var for det meste Bedstefader, der handlede ind. Bestemoder sørgede for at tænde fyret og passe dyrene, når Bedstefader sejlede ud for at handle.

I december måned blev grisen gerne slagtet, det var en af daglejerne oppe på gården, som gjorde dette for Bedstefader. Så blev der lavet blodpølser, leverpølser, rullepølser og medisterpølse m.m. Nogle af stegene og medisterne blev stegt og lagt i krukker, der blev fyldt op med flommefedt, så kunne de holde sig et stykke tid. Resten af grisen, efter at der var taget fra til pølsegilde, blev lagt i saltbaljen. Efter nogen tid blev flæskesiderne taget op, og så blev de hængt op i skorstenen hos Hans Henrik for at blive røget. Så kunne de holde sig til hen på sommeren. Der blev også saltet sild og torsk til vinterforråd.

I de hårde isvintre, hvor isen fyldte bæltene, var den eneste adgang til øen turen over isen, og denne kunne være ret farefuld. Den gamle fisker Hans Henrik tog altid sin pram med sig på en slæde, for at sikre sig, hvis isen skulle briste. Anna og Poul Jensen på Hejrebakken bandt et langt reb imellem sig og gik så over isen langt fra hinanden. Det ville Bedstefader imidlertid ikke høre tale om, han mente nok, at han kunne se på isen, om den kunne bære. Desuden havde han et godt kendskab til strømmen i bæltet og dermed vågernes placering. Denne indstilling smittede af på drengene og har tildels smittet af på mig. Men engang var det dog ved at gå galt.

En søndag eftermiddag, hvor der var fast is i sundet, gik min fader, moder og jeg til Fænø for at besøge dem på fyret. Det havde om natten sneet en del, så der lå et lag sne på isen. Dette gør strandisen meget farlig, fordi man ikke kan se isens farve og

derved bestemme tykkelsen, men turen derover gik godt. Efter at have spist til aften skulle vi hjem, og det var da blevet mørkt.

Vi fik tændt flagermuslygten og gik gennem skoven Om til Kajshoved for at indlede turen over isen. På det tidspunkt stod der klart vand på isen, og Fader var klar over, at isen var skør. Fader gik et stykke foran os andre og prøvede isen med en stage. Da vi nåede halvt ud på sundet, gik stagen lige igennem isen, der her nærmest var grødis. Vi vendte skyndsomt om og gik samme vej tilbage til land. Mine bedsteforældre var blevet stående inde i land for at se efter os, til vi var ovre. Da vi kom ind, gik de hjem og ringede til færgemanden, og vi begav os til færgestedet.

Da vi kom derned, lå færgemanden og ventede på os. Der var på det tidspunkt klart vand ved Odden. Færgemanden havde set os gå ud på isen og var meget nervøs, for han var klar over, at isen ikke var stærk, men han havde ingen mulighed for at stoppe os. Efter at vi var blevet sejlet over til Odden, gik vi gennem skoven til Teglgård og hjem. Ved Teglgård var der klart vand over det meste af sundet. Vi havde haft en oplevelse, vi godt kunne have været foruden, men der havde utvivlsomt været en, der holdt hånden over os.

Hen på slutningen af året begyndte man at skove på øen, og dette arbejde fulgte Bedstefader meget nøje for at finde ud af, hvor det bedste brænde blev skovet. Derefter blev der tinget om prisen med skovfogeden, og det endte gerne med, at Bedstefader fik træet til en særdeles rimelig pris. Heste og vogn til at køre brændet hjem med, lånte Bedstefader oppe på gården. Brændet blev så savet, kløvet og sat i stak, hvor det stod til Sankt Hans. Derefter kom det i tørvejr i baghuset, så der var tørt træ til om vinteren.

Der blev også købt graner til bundgarnspæle, som i vinterens løb blev afbarket og spidset, så de kunne nå at tørre, inden de skulle bruges om foråret. En af de skovfogeder, der var på Fænø, husker jeg navnet på, han hed Hansen og boede i det hus, der i dag kaldes Smedehuset (Huset ejedes en overgang af fru Jo Jacobsen). Skovfogeden flyttede senere til Ravnholt gods på Fyn, hvor jeg og mine bedsteforældre besøgte ham og så alle vildsvinene på godset. En anden skovfoged, som jeg ikke husker navnet på, flyttede til Billeskov Skov ved Stubberup i nærheden af Assens. Med ham holdt bedsteforældrene også forbindelsen vedlige og besøgte ham flere gange.

Fyrpasser Jochumsen på Damgård Fyr sejlede de tit om og besøgte, især når der var god sejlejlighed. En gang havde det nær gået galt. Bedstefader var ellers meget forsigtig, når han sejlede og havde altid storskødet i hånden. Da de kom ind under Gl. Slot, var det helt stille, idet skoven gav læ. Bedstefader sagde til drengene, at sådanne steder skulle man passe på kastevinde, og ligesom han havde sagt det, kom der en kastevind, og jollen krængede over og bordfyldte, selv om Bedstefader i det samme firede skøderne ud. Bedstefader sprang straks hen og tog ballastjernene på damdækket og smed dem overbord, for at jollen ikke skulle synke. Jollen bælfød nu med hele familien, og det lykkedes dem at komme til land og lænse den. Så gik turen tilbage til fyret, og da de var hjemme, gik det stærkt med at få tørt tøj på og få det våde hængt til tørre. De slap trods alt med forskrækkelsen, men Bedstefader sagde: "Der var igen en, der holdt hånden over os".

Hele efteråret kom den lille damper "Carl" af Assens sejlene om formiddagen fra Assens Sukkerfabrik til Kolding for om eftermiddagen at returnere med roesaft fra saftstationen i Kolding. Rederiet Clausens kreaturbåde kom også jævnligt forbi med levende kreaturer fra Kolding til Tyskland.

Foruden de to nævnte var der mange andre stamgæster, som Bedstefader kendte på lang afstand. Stundom, når det ikke var stormvejr, og Bedstefader ikke havde andet at tage sig til, fulgte han dem i kikkerten fra fyrvinduet, til de passerede Brandsø. Dette var nogle af de små oplevelser, som gav et afbræk i den daglige trummerum.

I efteråret var vejene på Fænø ikke altid lige farbare, men værre blev det når sneen faldt. Efter kraftige snefald lavede man på gården en sneplov. Bedstefader kaldte den en "sluf". Den blev lavet af sidefjælene af en kassevogn. Der blev spændt et par heste for, og så kørte man på vejene ud til de forskellige huse. Det var en meget nødtørftig form for snerydning, men det lettede dog gangen for de forskellige daglejere og husmænd, som havde deres daglige arbejde på gården.

Mange af øens daglejere og husmænd kom til Bedstefader på fyret og bad om hjælp, når de skulle skrive en ansøgning eller klage over forskellige forhold og meget andet skriftligt. Fyrpasseren blev betragtet som en person, der var noget højere på rangstigen end de andre på øen. Som følge deraf forventede man, at han kunne klare disse opgaver. Til høstfester og juletræ på hotellet skulle de også gerne have fyrpasseren til at holde tale og takke forpagteren for festen.

II

Drengens ungdom og manddom

De glade og sorgløse barndomsdage svandt hurtigt og efterhånden som drengene blev konfirmeret, kom de i tømrelære. Hans kom i lære hos tømremester Ottesen i Middelfart, så han havde ikke så langt hjem til fyret. Valdemar var et år oppe på Fænøgård, inden han kunne få en læreplads hos Per Jørn i Kauslunde. Karl kom i lære hos krydsvejssnedkeren Marius ved Gamborg korsvej. Ingen af drengene fik løn i læretiden, men kost og logi fik de.

Drengene var godt anskrevne i deres lærepladser, ligesom de hvert år fik flidspræmie og friplads på Teknisk Skole, så Bedstefader slap for at betale skolepenge. Ja, der var vel ingen af drengene der tænkte på, at her blev grunden lagt til det senere tømrefirma Brdr. Jacobsen, Elmegade, Middelfart. I mange nye huse udførte de tømrerarbejdet, og de står i dag som garanter for godt håndværk.

Fader har senere fortalt mig, at han i den sidste læretid tit længtes hjem til Fænø. Et lille lyspunkt var det, at han kunne se over til Fænø fra sit vindue på loftsværelset, som han delte med svenden. Det var jo også en brat overgang for en dreng på 14 år. De begyndte på værkstedet klokken 7 om morgenen og blev ved til klokken 18, og arbejdsdagen blev kun afbrudt af spisepauserne.

Der fandtes ingen maskiner på værkstedet, så alt skulle foregå med håndkraft, men det var til gavn for drengene, for på den måde lærte de virkelig håndværket. Om

vinteren var det med at få spist og blive vasket i en fart, for da skulle de på Teknisk Skole fra 20 - 22 i Middelfart. Turen til Middelfart foregik med toget, og da dette ofte var meget forsinket, blev klokken mange gange 23.30, inden de nåede tilbage til Kauslunde. Karl og Valde (som farbror Valdemar blev kaldt) havde megen glæde af hinanden under deres læretid i Kauslunde, de kom godt ud af det sammen, og det holdt sig resten af livet.

Hvert forår havde fars mester arbejdet med at slå badebro ud ved Gamborg for en af gårdmændene. Det var et stykke arbejde, som fader glædede sig til hvert år, det smagte ligesom lidt af Fænø. Det var også lidt afveksling, når de var ude på gårdene og arbejde, der fik de altid kosten, og den var gerne bedre end mesters. Det hændte også, at fader var lånt ud for at hjælpe til med høsten på nogle af de gårde, som var mesters kunder.

Men lørdagen var nok den, de glædede sig mest til, for lige så hurtigt de havde spist om aftenen, gik turen til Fænø. Fra Kauslunde til Teglgård foregik turen pr. cykel for at spare togbilletten. Bedstefader hentede dem gerne ved Teglgård, hvis ikke de havde en pram liggende ved Teglgård.

Med stormvejr, eller hvis der var havis, tog de til Odden og blev sejlet over og så gik det til fods ud over øen til fyret. Det kunne mange gange blive sent, inden de var hjemme, men bare det at komme hjem på fyret lørdag aften og søndagen var hele besværet værd. Ved højtiderne jul, påske og pinse blev det til flere dage, og det var noget, man så hen til lang tid i forvejen. Lige så snart de var hjemme lørdag aften, var de i aktivitet med fiskeredskaber, eftersyn af geværer og fremstilling af patroner, så det hele var klart til søndagen oprandt.

Bedstemoder sørgede altid for, at drengene i læretiden havde pænt rent tøj på, for som bedstemoder sagde, de skal jo være ude blandt fremmede. Da der ikke var så mange penge til tøj, måtte Bedstefader og Bedstemoder skorte på tøjet, når de gik ovre på øen. Maden var ikke de store problemer lørdag og søndag i jagtsæsonen, der var som regel skudt rigeligt med vildt den foregående søndag.

Da Fader var udlært, kom han ind som soldat, og rekruttiden foregik i Odense. Derefter var Fader udstationeret til vagttjeneste ved kabelfelterne ved Kongebrogården. Her tjente Fader sig en god ekstraskilling ved at slå stød op i skoven, som vagtkommandøren solgte for dem i Middelfart. Fortjenesten blev troligt indsat på sparekassebogen i Middelfart, idet Fader var meget sparsommelig, noget der nok var arvet efter Bedstemoder.

Senere i soldatertiden var Fader udstationeret til Vester Nebel ved Ribe og indlogeret ved sognefogeden. Her havde Fader det ualmindelig godt, idet han blev behandlet, som om han var et barn af huset. Faders soldatertid forløb under første verdenskrig, så det var ikke altid lige sjovt.

Soldatertiden fik en ende, og Fader kom ud at arbejde som svend og begyndte at tjene penge. En overgang arbejdede alle tre brødre for tømremester Jørgensen i Middelfart, som på det tidspunkt havde tømrerarbejdet på julemærkesanatoriet i Kolding. Det var en tid, som drengene med glæde mindedes, når de var sammen, og talen kom tit ind på den tid.

Dengang boede og spiste de på et pensionat i Kolding, og hver morgen og aften tog de turen med Koldingdamperen frem og tilbage mellem Kolding og sanatoriet.

Materialerne til sanatoriet kom med bane fra Middelfart til Eltang station, herfra blev de kørt med hestevogn til sanatoriet. Der var altid en af brødrene med oppe at læsse på stationen, og det var en stående ordre, at der skulle købes wienerbrød og kogechokolade med ned til sanatoriet. Alle tre brødre var nemlig lige slikmuede.

Det var for dem en god arbejdsplads, de var faktisk deres egen mester, idet tømrer Jørgensen sjældent kom derop. Han vidste, at arbejdet var i de bedste hænder, når brødrene var der. Måske var det her, de fandt ud af, at de ville være selvstændige.

Om aftenen morede de sig på de mange restauranter, der på det tidspunkt var i Kolding især i Låsbygade og Blæsbjerggade. Det var måske også derfor, de så tit mindedes den tid. De var jo lige i deres bedste alder. Men selv om der var aldrig så sjovt i Kolding, så gik turen hver lørdag aften hjem til fyret. Når det var godt vejr, cyklede de til Gl. Ålebo, hvor Bedstefader lå og ventede for at sejle dem hjem til fyret. Søndag aften gik turen så den modsatte vej tilbage til Kolding.

Om vinteren tog de toget til Varmark station og gik derfra til Gl. Ålebo. Hver onsdag sejlede Koldingdamperne måneskinsture til Snoghøj, Kongebrogården og Fænø, og det skete tit, at brødrene var med på disse ture. Men de glade dage i Kolding fik også en ende, idet arbejdet på julemærkesanatoriet blev færdigt.

Der kom nu en periode med megen arbejdsløshed, og trods det at de var godt anskrevet, kneb det dem at holde arbejde hele tiden. Understøttelsen var ikke ret stor, og den var tidsbegrænset, men også her trådte forældrene hjælpende til med at yde drengene kost og logi på fyret. Dette påskønnede de, idet de hjalp forældrene med fiskeriet, i haven, med husdyrene og meget andet. Blandt andet skød de en hel del vildt, så menuen stod ofte på vildænder, fisk og hvad de ellers kunne bjerge.

En del af vildtet samt muslinger blev solgt til fiskehandler Svendson i Smedegade for at skaffe likvide midler. Fader var altid meget forsigtig med skydevåben, og han har også indprentet mig forsigtighed. Det skyldes sikkert et uheld i denne periode. Det var en vinteraften, hvor bælteerne var stoppet med drivis, at Fader sad inde ved dammen med ryggen mod et træ. Bøssen lå på jorden mellem hans ben. Pludselig gik skuddet af og ramte hans træsko. Havde skuddet ramt hans ben, havde det været katastrofalt. Der havde ingen mulighed været for lægehjælp endsige komme fra øen på grund af drivisen i bælteerne.

Der manglede ikke brænde på fyret i den tid, idet de ind imellem, når de ikke kunne komme på stranden, gik i skoven og slog stød op. Der skulle gå adskillige år, inden der igen kom bedre tider med fast arbejde til drengene, men de klarede sig igennem på grund af deres sparsommelighed og nøjsomhed, som de havde lært af forældrene i deres opvækst. Senere fik de alle arbejde i Middelfart og flyttede til byen.

I deres barndomsår havde drengene lavet en mængde legetøjsskibe, og da de var blevet voksne, gik de i gang med at lave rigtige sejlbåde. Hans var den første, som byggede en kragejolle, men den solgte han ret hurtigt til forpagter Hakon Brun oppe på gården. Hakon Brun kuldsejlede imidlertid med båden den 7. juni 1918 og druknede.

Karl og Valde gik også i gang med at bygge en kragejolle, som blev søsat ved Fænø Fyr og navngivet "Norma". Modellen til denne båd blev lavet af skibsbygger E. M. Jacobsen, Karrebæksminde (en brodersøn til Bedstefader). Denne model hænger

nu i min stue. Båden blev bygget som rent håndværksarbejde uden brug af maskiner i et interimistisk skur, der var rejst i haven ved fyret.

Køl, stævn og tømmer blev savet ud med håndkraft af egetræer fældet på øen. Da båden skulle klædes op, roede Karl og Valde fra Fænø over til Gl. Ålebo. Derfra cyklede de til Kolding Træløst for at udvælge plankerne. Transporten til Fænø foregik som dækslast på en af de fiskekuttere fra Kolding, som hver dag fiskede ude syd for Fænø. Det blev aftalt, at Karl og Valde næste morgen skulle ligge midt i storsundet med fyrets smakkejolle "Springeren" for at få plankerne om bord og sejle dem ind til Fænø Fyr.

Støbningen af blykølen foregik i haven i en form lavet i jorden og foret med træ. Størsteparten af blyet blev vederlagsfrit leveret af den kendte sejlmand, overretssagfører E. Ejlersgaard, Sølyst. Det blev suppleret op med bly fra kasseret fiskegarn. Sejlene syede Bedstefader i hånden, idet fyrloftet blev brugt til sejlloft. Karl og Valde solgte "Norma" i 1928. I den tid de havde "Norma" nåede de at indsejle 42 præmier ved kapsejladser i området Middelfart, Fredericia, Kolding og Vejle.

Efterhånden som tiden gik, blev drengene gift og stiftede selv hjem, men tilknytningen til Fænø varede ved. Så var det bare hele familien, der kom til Fænø lørdag og søndag. Hans blev gift med Frida Eriksen, og de byggede hus på Teglgårdsvej nr. 70. Her begyndte Hans selvstændig tømrervirksomhed, og Bedstefader kautionerede for nogle lån til startkapital. Desværre gik forretningen dårlig, og den gik ret hurtig konkurs, hvilket havde til følge, at Bedstefader og Bedstemoder mistede alle deres sammensparede penge, idet kautionen blev effektiv.

Valdemar blev gift med Louise Eriksen og byggede hus på Teglgårdsvej nr. 68. Han arbejdede som svend i adskillige år. Karl blev gift med Jørgine Jørgensen, som var husmandsdatter fra Ejby. Hun arbejdede på det tidspunkt som servitrice på Landmandshotellet, hvor fader spiste. Moder havde fem søskende, så der var altid mange, når familien var samlet til højtiderne.

Mine forældre fik lejlighed i Industriforeningens fribolig på Teglgårdsvej til en meget lav husleje, imod at Fader skulle være vicevært i bygningen. Der kom nogle meget hårde år for Moder og Fader med megen arbejdsløshed, og Fader tog, hvad han kunne få af arbejde. En lang overgang arbejdede han som skibstømrer på Middelfart Bådeværft hos Jespersen.

Der blev på alle mulige måder sparet, hvor der var mulighed for det. Selv om der var gas i lejligheden, blev det ikke brugt. I stedet brugte de primus til madlavningen, idet dette var billigere, men nok så besværligt. I arbejdsløshedsperioden plukkede Fader bær på Fænø, strøg rejer og fiskede. Moder gik så rundt og solgte det næste dag, og det gav et lille tilskud til understøttelsen. Fader tog også en del på strandjagt, og det blev til adskillige ænder, som blev solgt til fiskehandler Svendson i Smedegade. Ligeledes samlede Fader muslinger, som han solgte til Svendson. Vi blev dog altid mætte, og tøj havde vi også, men luksus var der ikke noget af.

Efter nogle år begyndte Moder at gå ud og koge til fester, og det gav et godt tilskud til Faders løn. Brændslet kostede ikke noget, det var stød, som blev slået opovre på Fænø, sejlet til Teglgård og kørt op til Industriforeningen på en trillebør. Det

hændte også tit i disse år, at drengene fik en høne med hjem fra Fænø samt et godt stykke røget flæsk og kød, når de havde slagtet gris. Jeg husker endnu frikadellerne, der blev lavet af kødet fra saltbaljen. Nå, jeg mærkede nu ikke så meget til det, for de var indstillet på, at jeg ikke måtte mærke fattigdommen. Efter nogle år etablerede drengene sig som selvstændige med tømrerværksted i pelshandler Gres' baggård. Fra da af gik det raskt fremad, og brødrene blev holdne mestre med magt over det. Værkstedet i baggården blev efter nogle år for lille, og de byggede i 1935 et nyt værksted i Elmegade. derefter gik det stærkt fremad, og brødrene manglede intet resten af deres tid. I Middelfart og omegn står der i dag mange huse og vidner om deres gode og samvittighedsfulde håndværksarbejde.

Noget af det tømrer- og snedkerarbejde brødrene prioriterede højest, var når der kom besked fra fyrvæsenet om at reparere eller ændre forskellige ting på Fænø Fyr. Når de pakkede værktøj og materialer til arbejdet på fyret, blev der snakket Fænømindre. Når de kom over til fyret og arbejdede, kom minderne om barne- og ungdomsårene på fyret frem.

I den tid de drev forretningen i Elmegade, havde de flere andre arbejder på Fænø end på fyret. De arbejdede en del for pigespejderkorpset, som havde en baraklejr ved "Tolderhuset". Her kom minderne om forældrenes tid i Tolderhuset frem samt minderne om Bedstefaders fiskepartner, der også havde boet i "Tolderhuset".

For godsejeren lavede de også en del arbejde i det gamle "Hjulmandshus", ligesom de i huset, hvor Hans Knudsen i sin tid boede, også foretog reparationer. Jeg tror næsten, at de gerne havde udført disse arbejder uden fortjeneste bare for at komme til Fænø, så meget holdt de af den ø.

Sommergæster ved fyret.

I drengenes læretid fik de ingen løn, men kost og logi fik de. Bedstefader måtte selv betale for deres undervisning på teknisk skole, for selv om de for det meste havde friplads, var der en del at betale. I den tid kneb det med at finansiere det hele, og Bedstefader så sig om efter, hvor han kunne tjene lidt ekstra. De tænkte blandt andet på at have sommergæster i højsommeren, men for at det kunne lade sig gøre, skulle der skaffes plads.

Den eneste mulighed var, at de selv flyttede ud af stue og soveværelse, som så kunne tilbydes sommergæsterne, idet man måtte være fælles om køkkenet. Selv måtte de bo på loftet og sove på gulvet. Som underlag til at sove på havde de nogle tangmadrasser, som Bedstefader havde syet vinteren forinden. Fyldet hertil var jo at finde på stranden.

Sommeren oprandt, og de fik værelserne lejet ud til sommergæster. De første 4 år, de lejede ud, var det til en lægefamilie ved navn Tønnesen. Efter hvad jeg har fået fortalt, var de meget glade for at bo på fyret, og Bedstefader og Bedstemoder brevvekslede med dem i mange år.

Derefter kom provst Kirkegaard med hele familien fra Esbjerg i mange år som sommergæster. Efter at mine bedsteforældre var flyttet hen i Tolderhuset kom Kirkegaard hver sommer og besøgte dem og havde en lang samtale med dem. Når Kirkegaard var på besøg, sagde han altid: "Må jeg få et glas koldt brøndvand".

Kirkegaards drenge var meget interesseret i at sejle. Om sommeren brugte Bedstefader ikke jollen så meget til fiskeriet, så lejede han den ud til Kirkegaard. Kirkegaards familie brugte den flittigt. Det var sønnerne der sejlede, og provsten sad for det meste på sejltoften med ild i den lange pibe. På fyret undrede de sig tit over, at han kunne holde ild i piben, for de sejlede tit med megen luft, hvor det gav en del rygvand.

I Tolderhuset kunne de ikke have sommergæster, hvilket Kirkegaard var meget ked af, for han syntes ikke, det havde været sommer, hvis han ikke havde været på Fænø. Min onkel Valdemar Jacobsen, der på det tidspunkt boede på Teglgårdsvej 68 i Middelfart, forbarmede sig over Kirkegaard og familien, og de boede som sommergæster der i adskillige år. Og næsten hver dag var han ude at sejle, og turen gik hver gang til Fænø og tit om til fyret.

Ved opfindsomhed og sparsommelighed fik mine bedsteforældre samlet sig en lille formue, som de kunne give drengene at arbejde videre på, hvilket min fader især har gjort, og det ikke mindst til glæde og gavn for mig. Jeg har selv forsøgt videre i den stil. Hvordan så mine børn vil forvalte det, kan kun tiden vise.

Tolderhuset.

Da Bedstefader blev 70 år, faldt han for aldersgrænsen som fyrpasser og skulle fraflytte fyret. På det tidspunkt stod Hans Henrik Madsens hus tomt, idet han var flyttet fra øen nogle år forinden og havde bosat sig i Søndergade i Middelfart. Godsejer Lawaetz tilbød Bedstefader, at de kunne flytte ind i dette hus til en meget rimelig leje. Godsejeren havde antagelig ladet dette hus stå tomt til Bedstefader. Her i dette hus der senere blev kaldt "Tolderhuset", havde de nogle gode år.

Bedstefader beholdt sit job som toldopsynsmand, indtil han flyttede fra Fænø, og deraf kommer navnet Tolderhuset. Bedstefader fiskede lidt i den tid de boede i Tolderhuset. Jeg mindes endnu, når han sad nede under de gamle egetræer ved stranden om sommeren og bødede åluserne.

Det kneb med kræfterne til at slå pæl, men her ydede fisker Jørgen Guldbrandt ham hjælp. Når efteråret nærmede sig, kom han gerne op med sin frokostpakke og sagde: "Nu kan du give kaffen, og så kan du sige, hvor du vil have slået pæl indenfor min ålegårdsret, så skal jeg slå dem". Det blev dog kun til eget og drengenes brug, der derefter blev fisket. Men jeg husker endnu ved juletid, når der ude på køkkenskabet i industriboligen lå en pakke røgede ål pakket ind i brunt papir. Det var for mig som dreng en himmerigsmundfuld.

Haven blev også udnyttet flittigt. der blev dyrket kartofler og grøntsager såvel til eget som til drengenes forbrug. Der blev også plukket en del frugt og valnødder, idet der hørte en stor frugthave til huset. Blandt andet var der to træer med gravenstenæbler og et med jordbæræbler, foruden de andre gamle sorter som lundetilter med flere.

Jeg mindes endnu disse efterårsaftener, når vi om søndagen roede hjem fra Fænø medbringende grøntsager og æbler i prammen. For det meste var vinden vesten, og gennem Østervig var der stille med morild i vandet, som især viste sig, når vi roede

over rodgarnet til et bundgarn. Og så den duft af selleri, porer og æbler. Dette sceneri tænker jeg tit på og vil aldrig glemme.

Ovre ved Teglgård havde Fader gerne sin trillebør stående. Den blev så fyldt med grøntsager og æbler og trillet hjem til industriboligen. I Tolderhuset havde Bedstefader ikke så mange husdyr, selv om der var plads til både ko og grise. Det blev kun til hønsehold og nogle ænder. Hønsene gav dog flere æg, end de selv kunne spise, og de overskydende blev solgt til købmand Carl Jørgensen i Algade.

Da Bedstefader flyttede fra fyret kneb det gevaldigt for fyrvæsenet at få nogen til at flytte til Fænø Fyr. Det resulterede i, at fyrvæsenet ansatte Bedstefader midlertidigt til at passe fyret og holde opsyn med det, indtil hans afløser Marius Andersen fra Nordre Rønner på Læsø kom til Fænø.

Rent økonomisk var det alle tiders, for nu fik han højere løn som løst ansat fyrpasser, foruden at han fik sin pension. Arbejdet med fyret var ret begrænset, idet Bedstefader tog turen morgen og aften gennem skoven for at slukke og tænde fyret. Det var ca. 1 times arbejde om dagen.

I de første år i Tolderhuset hentede Bedstefader mælk oppe på Fænøgård. I de sidste år, hvor han ikke var så godt gående, fik han mælk ude fra daglejer og skovarbejder Hans Peter, idet en af hans drenge kom med mælk hver anden dag. Når drengene kom med mælk, havde Bedstemoder kaffen klar og dertil hjemmebagt franskbrød med gele. Det var noget drengene satte pris på, da de ikke fik det så tit derhjemme.

I det gamle hus fik de installeret så nymodens en ting som en radio. De gamle radioer var delt i selve radioen og en højttaler, og dertil skulle der være en lang udendørs kobberantenne mellem to høje granmaster. Strømmen til radioen kom fra en akkumulator og et anodebatteri. Akkumulatoren blev med mellemrum sendt til Middelfart for at blive opladet. Anodebatteriet skulle udskiftes, når der ikke var mere strøm på det.

For at mindske udgifterne til radioen blev den kun brugt til aflytning af få udsendelser. De udsendelser, der blev aflyttet hver dag, var pressens radioavis med vejrmeddelelser klokken 19.15. En anden populær udsendelse en gang om ugen var "Familien Hansen", det var et lystspil af Jens Locher. De medvirkende var Aage Hansen spillet af Aage Schmidt og Gerda hans kone spillet af Ellen Rousing. Hver søndag formiddag lyttede de også til gudstjenesten De fulgte salmesangen i deres gamle salmebøger, og Bedstefader sang med på salmerne.

Hvert nytår var der en mindeudsendelse fra Esbjerg kirke i radioen over druknede fiskere fra Esbjerg. Her holdt provst Kirkegaard i mange år mindetalen. Denne udsendelse blev altid aflyttet, og alt andet blev sat til side, for at man kunne følge den. Jo, radioen betød uendelig meget for dem især i de lange mørke vinteraftener, for det var jo ikke hver dag, at de talte med andre.

Bedstefader havde en andrik og en and, som var meget tamme, Og hver dag var de nede i vandhullet ved urtehaven. Hver aften hentede Bedstefader dem hjem for at beskytte dem mod ræven. En aften da Bedstefader var nede ved vandhullet, blev han syg ramt af en blodprop, men det lykkedes ham dog at komme op til huset, hvor Bedstemoder hjalp ham i seng.

Bedstemoder ringede så til læge Møller Nielsen i Middelfart, og han lovede at komme og tilse Bedstefader. Turen til Fænø var jo lang og besværlig for lægen, men på så lille et øsamfund hjælper alle hinanden. Da man på gården vidste, at Møller Nielsen var en habil rytter, stillede gården med en mand og to heste ved færgestedet. Så snart lægen var kommet i land på øen, gik det i fuld galop ud til "Tolderhuset" ledsaget af den stedkendte mand fra gården. Bedstefader fik en indsprøjtning og noget medicin, og han fik det straks bedre, men det blev et langt sygeleje i det gamle tolderhus.

Så snart fisker Jørgen Guldbrandt hørte hvad der var sket, ringede han straks til Bedstemoder for at sige: "Du skal bare ringe til mig, ligemeget på hvad tid af døgnet det er, så skal jeg sejle". Det var ligegyldigt, om det var med lægen, eller det var Bedstefader der skulle på sygehuset. Bedstemoder havde også ringet til Fader, og han tog straks til Fænø for at blive derovre natten over. Bedstemoder skulle ikke være alene, hvis Bedstefader skulle få et tilbagefald.

Efter en uges tid fik jeg lov til at tage med Fader over og besøge Bedstefader. Jeg husker endnu hans ord til mig, da jeg stod ved sengen i jægerstuen: "Der var bud efter mig, men Herren gav mig lov til at blive hos jer endnu en stund". Efter et længere sygeleje var Bedstefader oven senge igen og genoptog de daglige sysler, dog i et meget reduceret tempo.

Bedstefader holdt det gamle hus i fin stand. Stenbroen foran huset i sydsiden var altid luget, så der var rent og pænt uden græs og snavs. Også det øvrige stykke foran huset ned til vejen var gruset og altid nyrevet. Hvert år i god tid til pinse, gik Bedstefader i gang med at spække huset for at udbedre vinterens nedbrydninger på murværket.

Når huset var spækket, blev det kalket gult og derefter stolpet af. Det vil sige, at bindingsværket blev malet rødt.

Vinduer og døre blev kun malet hvert andet år. Materialerne leverede gården, og Bedstefader lagde arbejdskraften til som en del af huslejen, der på det tidspunkt var 250 kr. om året. Jeg mindes endnu, hvor smukt det gamle hus tog sig ud i pinesolen, når Bedstefader havde lagt sidste hånd på det.

Når dagen gik på hæld, var der visse ting, som skulle udføres, inden mørket faldt på. Der skulle blandt andet hives to spande vand op fra den gamle dybe kampestensbrønd og bæres ind i køkkenet, så der var vand til husholdningen om aftenen og morgenen. Ligeledes skulle der sørges for brændsel til kakkelovn og komfur samt optændingsmaterialer til om morgenen, dette bestod for det meste af tjæregarn (gamle kasserede fiskegarn).

Der skulle også ses til hønsene og lukkes for dem. Når først mørket var faldet på, kunne man jo ikke se til disse sysler, Og Bedstefader var imod at have lygten med ud i lo og hønsehus på grund af brandfaren. Når de så havde forberedt sig til mørket, satte de sig ind i stuen ved hvert sit vindue, holdt mørkning, slappede af og nød udsigten mod skoven og ud over vandet og eventuelt dyrene eller en ræv, der gik forbi ude på marken.

Mørkningen havde også en anden mission, man sparede petroleum til lampen. Først når mørket var totalt, tændte man lampen, og der blev hængt et stykke stof for vinduerne, så man kunne gå ugeneret inde i huset. Fra mine drengeår på ferie i

Tolderhuset mindes jeg mørkningen som noget meget skønt, og efter at jeg er blevet ældre, har jeg selv praktiseret det som afslutning på en travl arbejdsdag.

III

Mine ferier på Fænø.

I de år mine bedsteforældre boede i Tolderhuset, tilbragte jeg alle mine skoleferier og de fleste søndage hos dem. Det var dejlige år, som jeg tit mindes og glæder mig over, når jeg en stille stund sidder og ser på billedet af Tolderhuset og lader tankerne løbe tilbage til den tid.

I sommerferien var min fætter Tunney også derovre, og vores leg foregik for en stor del ved stranden syd for Tolderhuset. Men Bedstemoder ville ikke have, at vi gik alene til vandet. Derfor fulgte hun med derned og satte sig for det meste i skyggen under træerne med sit strikketøj, så hun kunne holde øje med os. Det var derfor et stående spørgsmål efter middagsmaden: "Bedste, hvornår er du færdig med at vaske op, så vi kan komme til stranden".

Ved stranden gik tiden med at sejle med vore legetøjsskibe, bygge havne og moler, men disse forsvandt, så snart vi fik en sydlig storm, hvilket ærgrede os drenge. Min fader havde derfor slået en lav bro ud, som kunne blive stående, selv om der var sø på land, og den havde vi megen glæde af. Jeg ved at Fader nød at lave disse ting for os, idet han derved mindedes sine drengeår ved stranden.

Mit legetøjsskib, som min fader havde bygget, var en tro kopi af "Norma". Skibet var klinkbygget af fyr med egespanter og stævn af eg, og der var brugt små kobberklink. Endvidere var det forsynet med blykøl og indenbords ballast ligesom den tids kragejoller. Skibet var rigget med fok, klyver og topsejl. Fok og storsejl var forsynet med rebestropper.

Når vi som omtalt var ved stranden, sejlede jeg med det i en lang snor. Om Søndagen, når Fader også var på Fænø, blev roret på skibet sat fast, og så fik det lov til selv at sejle, medens vi roede i prammen ved siden af det. Med frisk vind kunne det mange gange knibe at ro med det. Nogle gange fik vi Bedstemoder til at lave en flaske saftvand og skære noget franskbrød, som blev lagt ned under dæk i skibet. Når vi så var ved vort bestemmelsessted, blev sejlene bjerget på skibet, og det blev ankret op. Fader og jeg sad så inde i land og nød provianten og betragtede skibet. Når provianten var fortæret, blev sejlene sat og roret stillet, så skibet ville ramme vores bro, medens vi roede ved siden af.

Jeg har aldrig siden glemt de gode drengeår, jeg havde sammen med min fader på Fænø. Ja, min fader var min bedste kammerat, og jeg er ofte i modgang senere i livet kommet forholdsvis let over det ved at lade tankerne gå tilbage til barndommen.

I sommerferien havde vi gerne et par små udflugter. Den ene gik op til møllen for at se, når de tærskede. Her var gårdens tærskværk placeret. Det blev trukket af en lokomobil, og det var meget spændende for os drenge at se på. Transporten af tærskværket og lokomobilen til Fænø var en større opgave, og det kunne den daglige

færgefart med hesteprammen ikke klare. Det blev indladet i Middelfart Havn på den mindste af færgerne, der sejlede mellem Middelfart og Snoghøj.

Færgen sejlede så om til storbroen ved hotellet, og når strømmen slækkede op, lagde man til og lavede en interimistisk broklap af svære egeplanker, og ved hjælp af taljer blev det hele trukket i land på broen. Da det skulle transporteres videre op til møllen, blev der spændt 8 heste for.

Medens vi gik rundt og så på at de tærskede, forklarede Bedstefader os, hvordan det hele virkede, og jeg husker endnu, han fortalte, at drivremmen fra lokomobilen til tærskeværket var 16 tommer bred. I lokomobilen skulle der fyres med bøgetræ, og der skulle fyres meget, for at holde dampen oppe. Fyrbøder, var daglejer Jensen, Hejrebakken, og han startede tidligt på arbejde, omkring 3 timer før de andre begyndte, for at have damp på til de andre kom.

Hele dagen var der stærk aktivitet, når de tærskede. Der var 8 - 10 spand heste igang med at køre korn hjem fra marken. Andre kørte den pressede halm væk og satte den i hæs, og kunne tærskeværket ikke følge med, blev også noget af det utærskede korn sat i hæs. Det tærskede korn kom i sække og blev kørt ned til gården, hvor det blev båret op på kornloftet. Det var et hårdt arbejde, som tog til ryggen.

Inden vi gik op for at se på, at de tærskede, havde Bedstemoder pakket spånkurven med frisksmurt franskbrød, saftvand og kaffe. Bedstefader tog så et par halmballer, vi kunne sidde på og nyde det medbragte. Da turen gik tilbage til Tolderhuset, havde det for os drenge været en stor oplevelse at se det sceneri med tærskningen og dejligt at nyde franskbrødet og saftevandet, vi havde med.

For min fætter og mig var det nogle dejlige drengeår vi tilbragte i Tolderhuset. De var præget af livets naturlige forhold uden større økonomiske midler. Det var nogle år, som man kunne ønske, at den nuværende ungdom havde haft mulighed for at opleve.

En anden af vore sommerture gik ud til Lawaetz' grav, hvor vi plukkede en buket vilde blomster ved stranden eller i skoven og lagde på graven. Til denne tur havde Bedstemoder også pakket spånkurven.

Lørdag og søndag var der særlig meget liv ved stranden. Fra Kolding, Fredericia og Middelfart kom roerne og slog deres telte op for at overnatte. De havde deres gang op til Tolderhuset efter vand til madlavningen, og til tider købte de også aeg hos Bedstefader. Det sluttede altid med at Bedstefader sagde: "I kan gå om og finde nogle æbler under træerne", og det var de altid glade for.

Et år i pinsen var der også et par robåde fra Haderslev. Da de anden pinsedag skulle hjem, blev det en sydvestlig storm, og de var noget beklemte ved situationen. Bedstefader var nede og tale med dem, idet han mente, at det var uforsvarligt at ro hjem. Hen under aften ville de dog prøve at tage hjemad, da de mente at kunne klare det, bare de kom over til Stenderup Hage, så var der delvis læland gennem Skamlingsbankebugten.

De nåede kun at sætte bådene ud i vandet, så kom der en sø og bordfyldte bådene. Alle deres ting og de selv blev våde. Bedstefader, der havde stået oppe under træerne og betragtet dem, gik ned til stranden, lettet over at de ikke kom afsted. Han havde så småt været forberedt på at sætte sin pram i vandet for hurtigt at kunne tage ud og hjælpe dem, hvis det blev nødvendigt.

Bedstefader sagde til dem, at de kunne sætte bådene på land til næste dag, så flovede det nok. De kunne så tage deres ting med op til Tolderhuset og få det tørret. I nat kan I sove oppe på slyen Da de kom op til huset, lavede Bedstemoder varm kaffe til dem, og de fik ringet hjem, fortalt hvor de var og hvornår de kom hjem. Næste dag var de tidligt oppe, og det var flovet meget. Bedstefader mente nu, at det var forsvarligt at tage afsted, og der blev hilst farvel og god tur.

En anden oplevelse for os drenge var, når Stribfærgen sejlede forbi. De sejlede om søndagen udflugtsture fra Fredericia forbi broarbejdet ved Lillebæltsbroen og rundt om Fænø. De havde alle signalflagene sat, og der var orkester om bord, som spillede på hele turen.

Når vi så færgerne, løb vi straks til stranden, og med stille vejr kunne vi høre musikken inde på stranden, og så var den dag reddet. Det hændte også, at vi så nogle lystkuttere gå gennem sundet, men det var højst 4 - 5 stykker, hovedsagelig Middelfartere. Dem kunne vi kende på lang afstand. Dem der hyppigst kom forbi var: E. Ejlersgaard, Thidemann, Chr. Lund Jørgensen, værkfører Larsen og Vilhelm Hansen.

Det var mest Bedstefader der tog til byen og handlede, når vi var på ferie i Tolderhuset, idet Bedstemoder blev hjemme og passede os drenge. Inden Bedstefader tog afsted, blev det, han skulle huske at have med hjem, nøje skrevet op, for der kunne godt gå lang tid, inden han skulle til byen igen. Bedstefader endte gerne med at sige: "Det passer, når jeg går ind af hveranden dør derovre i byen", hvortil Bedstemoder sagde: "Så må du huske at tage den rigtige dør først".

De store indkøb ved slagter Henrik Andersen i Hessgade og købmand Carl Jørgensen i Algade bragte de handlende ned til Teglgård, hvor det blev lagt ind i Karolines baghus. Bedstefader havde også en fast aftale med bageren om at lægge rugbrød ind i baghuset. Når vi andre så tog til Fænø, var vi gerne inde i baghuset for at se, om der var varer vi skulle have med.

Til de mindre ting, der skulle handles ind, havde Bedstefader sin store spånkurv med. Den havde på turen over været fyldt med æg til købmand Carl Jørgensen. Det gjorde jo købmandsvarerne lidt billigere. Når han havde klaret alle indkøbene, gik turen til fods tilbage til Teglgård. Mange gange måtte han vente på bydrengene, der skulle komme med varerne. Tiden gik dog hurtigt over en kop kaffe ved en af fiskerne ved Teglgård eller Karoline.

Når de sidste varer var kommet, bar Bedstefader dem ud i prammen, og var det dårligt vejr blev de dækket med en regnfrakke. Så begyndte Bedstefader roturen hjem til landingsstedet på Fænø, hvor de blev læsset på trillebøren og kørt op til huset. Det var gerne med stor spænding, når der blev pakket ud. En ting var sikker, fra slagteren var der altid en pakke medister. Bedstemoder fik hurtigt fyr på komfuret, og panden med medister kom over; Den dag bestod aftensmaden af stegte medister med smurt rugbrød til.

Jeg mindes ikke, at jeg senere har fået medister, der smagte så godt (det kommer nok af, at vi ikke fik fersk grisekød ret tit), og jeg glædede mig til hver gang Bedstefader skulle til byen.

Bedstefader og Bedstemoder havde deres faste pladser i køkkenet. Tunney og jeg skiftedes til at sidde på hækassen og spise, noget vi holdt nøje regnskab med, men det gik vi ikke så højt op i, når aftensmaden stod på medister. e

Når vi havde fået aftensmaden om søndagen, gik turen hjem igen til Middelfart. Det var en hel folkevandring om gennem skoven til Kajshoved, hvor prammene plejede at ligge ved den lille bro. Foruden min fader, moder og mig selv var min onkel Hans, tante Frida og deres to børn Inge og Tunney samt Bedstefader og Bedstemoder med på turen. Jeg mindes vinteraftenerne, hvor Bedstefader gik foran med flagermuslygten og vi andre bagefter i gåsegang.

Vandløbet, der starter ved Hjulmandshuset og løber i engen ved Østervig, skulle vi passere, og ude i renden var lagt et par store sten til at træde på. Bedstefader stod her og holdt lygten, til vi alle var kommet tørskoet over, hvorefter han igen gik foran. I skrivende stund ligger de to sten der endnu. Og lad mig bare indrømme det, jeg har efter at de var rejst fra øen en vinteraften roet over til øen og gået turen med flagermuslygten i hånden og ladet tankerne gå tilbage til de glade barndomsdage.

Når vi nåede om til Kajshoved, gik vi i prammene, og i dårligt vejr sad jeg gerne nede i bunden med en regnfrakke over hovedet. Bedstefader og Bedstemoder blev stående inde i land, så længe de kunne se os, og derefter gik de to gamle tilbage til Tolderhuset. Vi kunne ude fra vandet følge lygten det første stykke op i skoven. Jeg ved at de glædede sig lige så meget som vi andre, til at det igen skulle blive søndag. Den eneste vejbelysning på Fænø var dengang de gåendes medbragte flagermuslygter.

Bedstefader var hver dag ved stranden, for at holde øje med hvad der foregik. På det tidspunkt var der flere stenfiskere og grusgravere fra Kolding, der holdt til ved Fænø. Det var imidlertid ikke alle steder, de måtte tage disse materialer, og når de kom til Kolding, skulle de gøre rede for, hvor de var taget. Derfor var de glade for, når toldereren skrev i deres skibsbøger, hvor de havde taget lasten.

Jeg var tit med Bedstefader, når han i prammen roede rundt til de forskellige skibe og var ombord, det var en god oplevelse for en dreng. En ældre mand fra Kolding havde en gammel jagt, som han sejlede sand med. På slæb havde han en stor pram, hvori der stod to trækasser. Når han havde fundet et sted, hvor det var godt at grave sand, roede han ind til land med prammen, og med en skovl fyldte han kasserne med sand. Derefter roede han ud til jagten, hvor han ved hjælp af læsebommen med håndkraft hev dem ombord og tippede indholdet ned i lasten. Det kunne godt tage ham et par dage at få lasten fyldt, selv om han arbejdede hårdt så længe han kunne se.

Et efterår han var omme ved sydsiden af Fænø og grave sand, havde Jørgen Guldbrandt mange sild i garnet på Trefoden, og han forærede ham en spandfuld, så han kunne få sig en stegt sild til sin frokost. Det blev dog til andet end stegt sild. I forkahytten var der en gammel kakkelovn beregnet til varme og madlavning. I aftræksrøret over dækket hængte han sildene på en ståltråd. Når der var godt fyr i ovnen, passede det med at de kunne blive røgede, medens han var i land og grave en pramfuld sand.

Bedstefader så at han gik og samlede risbrænde oppe i skoven og lagde det ud i prammen, han spurgte derfor, hvad han skulle bruge det til, og så fik vi historien om silderøgningen og blev inviteret ombord på friskrøget sild. De smagte dejligt, som vi

stod der på dækket og slikkede sild, som var strøet godt med groft salt, i os, medens efterårsolen skinnede på os. Igen en af de små ting, som satte kolorit på drengeårene ved stranden.

Husene på Fænø og deres beboere

Hejrebakken.

Nogle af de beboere jeg husker bedst, er Anna og Poul Jensen, der boede oppe på Hejrebakken. Der kom jeg tit sammen med mine bedsteforældre. Poul Jensen arbejdede på gården som altnuligmand. Bland andet var nogle af hans job: Som før nævnt at fyre op i lokomobilen, at vedligeholde selvbinderne og i høsttiden sørge for at knivene i selvbinderen hele tiden var slebet, så de kunne skære stråene over.

Anna var godheden selv både over for sin mand og de andre på øen. Når vi som drenge var deroppe og skulle have kaffe, fik vi hjemmebagte småkager til. Der var glasur i forskellige farver på disse småkager, og min fætter og jeg sagde, at vi gerne ville have nogle af de småkager med maling på.

Anna bryggede også vin selv. Hun havde en tønde stående udenfor køkkendøren, hvori hun kom de forskellige frugter, som hun kunne finde i haven og i skoven, og når tønden var fuld, blev den taget ind, og af indholdet blev der lavet vin. Inden tønden var fuld, var det mange gange begyndt at gære i den, så jeg kunne godt tænke mig at vide, hvordan den vin smagte. Poul havde gerne en halvflaske med til sin frokost hver dag, så man kan godt sige, at han drak vin til maden hver dag.

Hver lørdag roede de over til Teglgård og gik op til byen for at handle. Anna købte altid ½ flaske snaps, og når de så kom hjem ud på aftenen lavede Anna en kande kaffe. Så satte Poul sig ind i stuen med kaffe og snaps, og han gik ikke i seng før begge dele var tømte. Annas kommentar hertil var: "Det er en af de få fornøjelser han har. Det skal han fanden skisme have lov til".

Anna og Poul havde en datter, hun hed Minna, og hun var Pouls øjsten. Minna blev gift og bosatte sig i Middelfart, hvor hun en overgang gjorde rent på kontorerne på N.K.T. En aften kom vi i snak, og vi talte om fælles minder fra Fænø, og så sagde Minna: "Det er nu morsomt, at jeg skulle komme til at gøre rent på dit kontor, det tænkte jeg ikke på, da jeg af og til var barnepige for dig på fyret". Da Anna og Poul flyttede fra Hejrebakken, forfaldt huset totalt, og de sidste rester blev revet ned og brugt til vejfyld.

Tolderhuset.

Tolderhuset var, før mine bedsteforældre flyttede dertil, beboet af fisker og husmand Hans Henrik Madsen og hans hustru Inger, Som beskrevet et andet sted i beretningen fiskede Hans Henrik og min bedstefader sammen i en del år. Fader har fortalt mig, at de kom en del hen til Hans Henrik og to begivenheder stod klart i faders erindringer. Det var til Ingers fødselsdag den 3. september, hvor de altid fik stegt ål. Det andet var pølsegildet, der blev holdt, når de havde slagtet gris. Foruden fyrpasseren med familie var fisker Peter Hostrup med familie der også.

Det lange Hus.

Huset var placeret ca. 40 m lige syd for Tolderhuset. Her boede der 3 familier, der arbejdede som daglejere på gården. Huset og dets beboere kan jeg ikke fortælle noget om, udover at huset nedbrændte til grunden i slutningen af tyverne. Jeg husker endnu, at jeg sad på moders skød inde i Tolderhuset, og så at de gik og skovlede i de sidste gløder, samtidig med at de smed vand på.

Hjulmandshuset.

Da bedstefader kom til Fænø, boede gårdens hjulmand i dette hus. Foruden hjulmagerarbejde lavede hjulmanden, når der var tid til det, forskellige arbejder på gårdens længer og lign. Senere, da der ikke var det store behov for fast hjulmager, blev huset brugt til beboelse for gårdens fodermester. Medens bedstefader og bedstemoder boede i Tolderhuset, boede der en fodermester Gylling, hvis søn Togo vi legede meget med. Senere har der også boet en fodermester ved navn Engstrøm.

Egely (Hans Peters Hus).

Hans Peter var daglejer på gården om sommeren og arbejdede i skoven om vinteren. Han havde køer og bier og solgte honning i 2,5 kg. spande.

Hans Knudsens Hus.

Her boede fisker Hans Knudsen og hans familie, og ved stranden neden for havde han sin fiskestation.

Smedehuset.

I dette hus boede skovfoged Hansen, som mine bedsteforældre kom en hel del sammen med. Senere flyttede skovfogeden, som før fortalt, til Ravnholt Gods på Fyn, og mine bedsteforældre besøgte familien på godset og var selvfølgelig i skoven for at se de mange vildsvin. Det var Smedehuset Jo Jacobsen en overgang var ejer af og boede i.

Midterhuset.

Her boede to familier. Huset blev revet ned i 1930.

Fænø Nørregaard.

Foruden Fænøgård var der også den mindre gård Nørregård.

Forpagtere og godsejere på Fænø.

Den første forpagter på Fænø i min bedstefaders tid på øen var Carl August Kiørboe, der overtog forpagtningen i 1897 tre år før fyret blev bygget. Derefter fulgte forpagter Crone. I 1913 kom forpagter Hakon Brun. Han druknede den 7. juni 1918, da han kuldsejlede med en sejlbåd han havde købt af Hans Laurits Jacobsen, Fænø Fyr.

I 1922 købte Carl Lawaetz Fænø, og det er vel nok den lykkeligste tid i Fænøs historie, idet han kunne tåle at se andre folk på øen. Når jeg mener det, er det jo nok fordi, jeg har så mange gode minder fra hans tid som godsejer. Den 4. juli 1935 købte grosserer P. M. Dahl øen. Den 1. juni 1943 blev øen solgt til lb de Mylius Benzon.

Den 1. september 1947 købte Aksel Horsens Fænø, og i 1964 var det Ib Junggaard der købte øen. (Senere har øen været ejer af højskoleforstander Billing og ejes nu (i 1996) af Mads Eg Damgaard.

Flyttedata for mine bedsteforældre.

Flyttet til Fænø fra København (Tjørnegade og Stengade) 1900,

Flyttet fra fyret til Tolderhuset 1930.

Flyttet fra Tolderhuset til Assensvej 28 i Middelfart foråret 1936.